

Nyugat-magyarországi Egyetem
Geoinformatikai Kar

A bicskei volt kastély birtokváltozásai az építéstől napjainkig

SZAKDOLGOZAT

Konzulens:

Prof. Emer.Dr. Szabó Gyula

Készítette:

Vörösné Pötörke Mária

Levelező tagozat

Ingatlan-nyilvántartási Szervező szak

Székesfehérvár

2009

NYILATKOZAT

Allulírott...*Vörösné Pötörke Mária*.....(Neptun kód: ...XXXXXXXXXX..) jelen nyilatkozat aláírásával kijelentem, hogy a

..... *A bicskei volt kastély birtokváltozásai az építéstől napjainkig*.....című

Szakedolgozat

(a továbbiakban dolgozat) **önálló munkám**, a dolgozat készítése során betartottam *a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. szabályait*, valamint az egyetem által előírt, a dolgozat készítésére vonatkozó szabályokat, különösen a hivatkozások és idézések tekintetében¹.

Kijelentem továbbá, hogy a dolgozat készítése során az önálló munka kitétel tekintetében a konzulens illetve a feladatot kiadott oktató **nem téveszttem meg**.

Jelen nyilatkozat aláírásával tudomásul veszem, hogy amennyiben bizonyítható, hogy a dolgozatot **nem magam készítettem**, vagy a dolgozattal kapcsolatban szerzői jogsértés ténye merül fel, a Nyugat-magyarországi Egyetem **megtagadja a dolgozat befogadását és ellenem fegyelmi eljárást indíthat**.

A dolgozat befogadásának megtagadása és a fegyelmi eljárás indítása nem érinti a szerzői jogsértés miatti egyéb (polgári jogi, szabálysértési jogi, büntetőjogi) jogkövetkezményeket.

Székesfehérvár, 2009-03-23

.....
Vörösné Pötörke Mária

¹ **1999. évi LXXVI. tv. 34. § (1)** A mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.

36. § (1) Nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást - a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak az lehetetlennek nem bizonyul.

Tartalomjegyzék

Előszó	- 4 -
1. Kortörténet, tulajdonos változások a bicskei Batthyány kastélyban.....	- 6 -
1.1. A kastély kialakulását megelőző évek	- 7 -
1.2. A Batthyányiak és Bicske	- 7 -
1.3. A kastély építéstörténetének főbb állomásai	- 7 -
1.4. Gróf Batthyány Kázmér a szabadságharc kiemelkedő személyisége.....	- 8 -
1.5. A kastély nevezetes eseményei, története	- 10 -
1.5.1 A kastély-park.....	- 11 -
1.5.2. A kastély története és tulajdonosi viszonyai 1711-1795-ig.....	- 11 -
1.5.3. A kastély története és tulajdonosi viszonyai 1796-tól 1863-ig.....	- 12 -
1.5.4. A kastély története és tulajdonosi viszonyai 1864-1987-ig.....	- 14 -
1.6. Műemlékvédelem kastély és parkja, rekonstrukció, felújítások, beruházások, korszerűsítések.....	- 16 -
1.6.1. Galagonyás-hegy, Mányi út.....	- 16 -
1.6.2. Polgárosodás	- 17 -
1.6.3. 1945. utáni évek.....	- 18 -
2. A birtokpolitikai intézkedések társadalmi, gazdasági hatásai	- 19 -
2.1. A magyar földbirtokrendszer történeti kialakítása	- 19 -
2.2. Földbirok-politika az első világháború idején	- 21 -
2.3. A Nagyatádi-féle földreform	- 21 -
2.4. Az 1945. évi földosztás.....	- 22 -
2.5. A mezőgazdaság „szocialista átszervezése”	- 23 -
2.6. Földtulajdon-viszonyok átalakítása kárpótlással	- 23 -
2.7. A birtokpolitikai intézkedések hatásai Bicskén	- 27 -
2.7.1 XX. századi település történet	- 27 -
2.7.2 Bicske birtokviszonyainak változásai.....	- 27 -
2.7.3 Az 1962. évi földrendezés előtti állapot	- 28 -
2.7.4. Az 1962. évi földrendezés Bicskén	- 29 -

2.7.5.	A háztáji területek kialakítása.....	- 30 -
2.7.6.	A termelőszövetkezetek kialakítása.....	- 30 -
2.7.7.	Állami gazdaságok és vállalatok területének kialakítása.....	- 31 -
2.7.8.	A termelőszövetkezeti és személyi tulajdon létrehozása 1967-től	- 31 -
2.7.9.	Árverezési eljárás.....	- 32 -
2.7.10.	Napjainkra kialakult birtokviszonyok, földnyilvántartás	- 33 -
2.8	Az Európai Unió országokból érkező üzenetek	- 34 -
2.9	Natura 2000 hálózat.....	- 35 -
3.	A kastély környezetének fejlesztése	- 37 -
3.1.	Jövőbeni tervek:.....	- 37 -
3.2.	Az 1990. után változás, átalakulás és megújulás a kastélyban.....	- 38 -
3.3.	Kastély folyamatos átalakulása.....	- 40 -
4.	Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program hatása a fejlesztési elképzelésekre.....	- 42 -
5.	Összegzés.....	- 45 -
	Mellékletek	- 47 -
	Irodalomjegyzék	- 54 -

Előszó

Szakedolgozatom témáján sokat gondolkoztam, miről írjak, mely terület áll hozzám közel, mi érdekel. Mivel bicskei vagyok, a kastély mindig titokzatos szépség volt számomra.

Szerencsére a kastélyt 1990. után megnyitották a bicskeiek előtt, évente, főleg nyáron nagyszabású rendezvényeket tartanak a kastély parkjában.

A bicskei kastélyról hasonló tanulmány még nem született, kizárólag a kastély környékén található nagy területű parkról írtak eddig. A fent említett okok miatt gondoltam, hogy erről a kastélyról írjam diplomamunkámat, amelynek megírásába nagy lelkesedéssel kezdtem bele.

A dolgozatban két egységre bontottam a tulajdonviszonyok megvizsgálását. Külön fejezet foglalkozik magával a kastéllyal és külön fejezet a kastélyhoz tartozó területek birtokváltozásaival. Időben is külön vizsgáltam azt a periódust, amikor kastélyként funkcionált, illetve amikortól már gyermekotthonként működött.

Említést teszek a kastélyban történt különleges eseményekről is.

Végül a terület jelenét és jövőjét fogom bemutatni. A jövőt tekintve figyelembe vettem, hogy az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program várhatóan hogyan fog hatni a kastély jövőjére.

Mellékletekben bemutatok különböző korokból képeket, térképeket, valamint táblázatokat, fejlesztési koncepciókat, amelyekre a szövegben fogok hivatkozni.

Szakedolgozatomhoz az anyaggyűjtést a könyvtárakban és levéltárakban kezdtem. Mind a Fejér Megyei Levéltár, mind a Budapesti Levéltár, valamint az Országos Levéltár is nagy segítségemre volt. További anyagot gyűjtöttem a helyszínen a kastélyban, valamint a munkahelyemen a Bicskei Földhivatal archívumában. Nagyon sok anyagot kaptam az Örökségvédelmi Hivatal munkatársaitól is.

Szakedolgozatomhoz segítségemre volt *Prof. Emer. Dr. Szabó Gyula* témavezetőm. Valamint köszönettel tartozom még *Vásárhelyi Jánosnak* a kastély jelenlegi igazgatójának, aki mindig szakított rám időt, amikor kérdéseimmel megkerestem. *Dr. Sisa Józsefnek* pedig köszönöm, hogy lehetővé tette számomra a témához kapcsolódó korábbi munkáiba történő betekintést.

1. Kortörténet, tulajdonos változások a bicskei Batthyány kastélyban

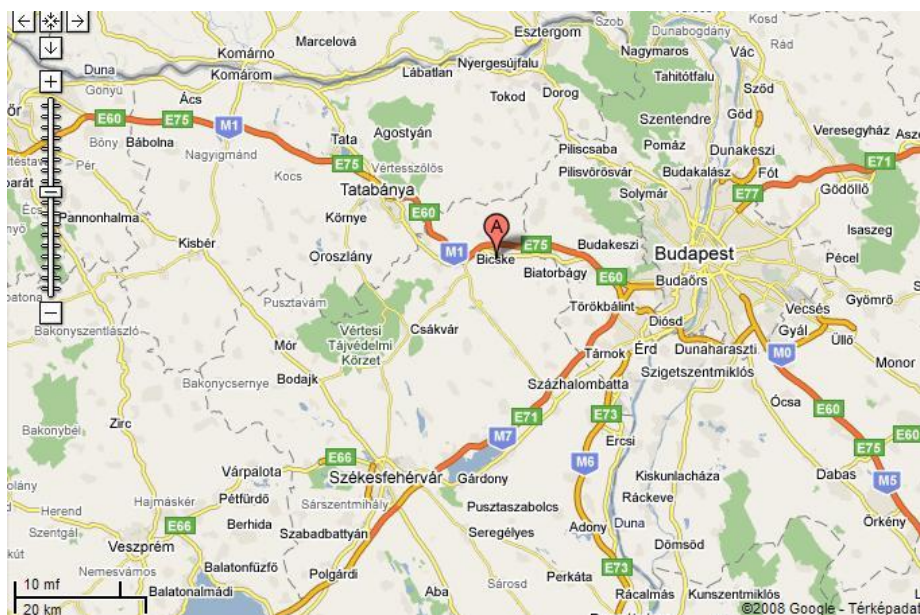
Bicske is, mint a falunevek többsége, őrzi a honfoglalás kori magyar település emlékét. 1306. május 6. az a nap, amikor Bicskével az első írásos dokumentum foglalkozik és azóta Bykchew –Bykche- Bykcse- Biccse – Bitske –és végül Bicske névátalakuláson ment keresztül.

Bicske kisváros a dunántúli Fejér megye északi részén a Vértes és a Gerecse hegység aljában, a Szent László patak jobb partján helyezkedik el. A város központjának adriai tengerszint feletti magassága 167 méter. Budapesttől nyugatra 36 km-re, Tatabányától keletre 21 km-re, Székesfehérvártól északra 47 km-re helyezkedik el.¹

A település 1773-ig volt falu, 1773-tól 1871-ig mezőváros, illetve 1872. január 1-től nagyközség. Közben 1688-tól 1877-ig járási székhely. 1877-től 1946-ig a váli járáshoz tartozik, majd 1947-től 1983. december 31-ig a járások megszűnéséig ismét járási székhely.

A korábbi századokban Fejér megyéhez tartozott, majd 1647-ben Komárom megyéhez került.

1693-tól folyamatosan Fejér megyei terület. 1984. január 1-től városi jogú nagyközség, 1986. január 1-től város.

1. ábra: Bicske pontos elhelyezkedése²

¹ Adatok a Jakab István László Bicske története c. könyv 15. old.

² Forrás: <http://maps.google.com/>

1.1. A kastély kialakulását megelőző évek

Bicske és környéke a török hódoltság alatt a „végeken” volt, öldöklések, pusztítások folytak a környéken, ennek következtében hatalmas területek váltak lakatlanná. Buda (1541), majd Székesfehérvár (1543) elfoglalása után Bicske szinte teljesen elpusztult. Ez a sors még többször várt Bicskére a XVI. században. Ha lakosok visszaszivárogtak, a falut újra feldúlták. 1683-ban felégették, a helység többször teljesen lakatlanná vált.

1.2. A Batthyányiak és Bicske

A Batthyányiaknak – mint a helység földesurainak - a XVII. sz. elejétől meghatározó szerepük van Bicske történetében. 1611-ben kelt okiratokban találkozunk először nevükkel, bicskei tevékenységük méltatásával. Az „ínséges és utas helyen” fekvő Bicske és környéke a török harcok, öldöklések, pusztítások helyszíne volt, ennek következtében hatalmas területek váltak lakatlanná. Az említett okiratok egyike is arról szól, hogy „miután Bicske község annyira el van pusztulva, hogy a lakosok nélkül állna, ennél fogva az osztály Batthyány Ferencné és Poppel Éva és Kutzpach Henrikné között nem volt ejthető”. Ilyen állapotok mellett vette meg a birtokot 1642-ben, egyesítve az elmúlt évtizedekben megszerzett Batthyány-birtokrészeket, valamint a kielégítve a sok más tulajdonos különféle jogigényeit – a németújvári gróf, Batthyány I. Ádám.

1.3. A kastély építéstörténetének főbb állomásai³

1754-1755	Egyemeletes, manzárdtetős kastély épül, építésze és irányítója /Joseph Giessl/ uradalmi építész.
1796-1799	A régi épület felhasználásával három szárnyú, reprezentatív kastélyt építenek, építésze valószínűleg /Hild János/
1820 körül	Lebontják a kastélyhoz nyugat felől csatlakozó gazdasági udvart, a keleti szárny külső homlokzatát módosítják

³ Évszámok felsorolása: Dr. Sisa József: Bicske, volt Batthyány-kastély 47. oldal

1929-	Teljes műszaki felújítás, helységek megosztása, építész /Wossala Sándor/
1944	Az épület károkat szenved, tetőzete leég
1948-1949	A kastélyépületet renoválják,
1957-	Sor került a kastély részleges, majd 1983-1989 között teljes műemléki felújítására.

A hosszan tartó átépítési munkák idején a kastélyt körülvéő, a XVII. sz. végén és a XIX. sz. elején gróf Batthyány Tivadar által telepített nemes szépségű angolpark, díszudvar károsodást szenvedett. Helyreállítása folyamatosan történik. Ez a védett – rendkívül gazdag madárvilágnak otthont adó – park, Bicske „zöld szíve”. Csodálatos az őszi lombok színvilága október elején. Különlegessége a kertnek, hogy az őshonos növényzet dominál.

A kastély alatt és tága értelmzett környékén, nagy pincerendszer húzódik. Az építkezések során a kastély alatti részben elfalazva, más irányból megközelíthető, számtalan boltozott pincére, lejáratra bukkantak.

1.4. Gróf Batthyány Kázmér a szabadságharc kiemelkedő személyisége

A kastély és a birtok 1837-ben - egy 1828-as öröklés felosztása után- került gróf Batthyány Kázmér /1807. Pozsony- 1854, Párizs/ tulajdonába, aki a reformkor és az 1848-49-es szabadságharc kiemelkedő személyisége volt. Kossuth Lajos feltétlen híve és munkatársa. Az első Batthyány, aki otthonának választotta Bicskét, innen irányította hatalmas birtokait. Bicskét gazdasági, kulturális és politikai központtá tette.

Birtokát – ahol mintaszerű gazdálkodást folytatott – felvirágoztatta, a kor legfejlettebb mezőgazdasági eszközeit és eljárásait alkalmazta. Befejezte a nagyapja idejében nem teljesen elkészült kastély építését, a keleti szárny homlokzatán a „klasszicista kiépítést”, s ugyan ebben a szárnyban jelentős változtatásokat hajtott végre. A régi lépcsősháztól délre egy különlegesen szép, új épületrészt épített, mely ma is megcsodált látványa az épületnek. A lépcsők és a dór oszlopok vörös márványból készültek. A régi lépcsőház

helyén három kör alakú helyiséget alakítottak ki. A földszinti szoba klasszicista márványkandallóját és a szépséges ajtókat a II. világháborús pusztítások megkímélték.

Gróf Batthyány Kázmér mecénásként robbant be a magyar közéletbe:

Az élet szinte minden területén - ipar, kereskedelem, mezőgazdaság, közlekedés, tudomány, művészet, oktatás - jelentős és nélkülözhetetlen anyagi támogatásával tűnt ki.

Nagyapja 3 ezer kötetes rohonci /Rechnitz/ könyvtárát a Magyar Tudományos Akadémiának ajándékozta. Vörösmarty Mihálynak, aki sokszor járt nála, 400 pengő forint évjáradékot juttatott, melyet a költő élete végéig élvezett.

Mecénása volt Nagy Károlynak /1797-1868/, a világot járt tudós matematikusnak és csillagásznak, a Magyar Tudományos Akadémia és az Amerikai Filozófiai Társaság tagjának, akinek nevéhez a méterrendszer Magyarországon való meghonosítása fűződik. A gróf 100 ezer forintos alapítványt hozott létre Nagy Károly élete főművének, a bicskei csillagvizsgáló létesítésére. A tudós csillagász 1847-ben költözött ide és kezdett hozzá obszervatóriuma megépítéséhez. (*Isd. 3. sz. melléklet*) A csillagvizsgáló pincéjében helyezte el Nagy Károly az általa 1844-ben Párizsban vett, óriási tudományos és kereskedelmi értékű platinából készült méterrúd, kilogramm és liter mintapéldányát, amelyek 1900-ig a magyarországi etalonok voltak. Hazánkban először itt, a csillagda pincéjében volt hivatalos méterrúd, kilogramm és liter. A csillagvizsgáló közelében épült fel az ún. Hegyi-kastély, a csillagászok lakóháza. Külön említést érdemel az a mai romos állapotú, de még meglévő művészi alkotás, klasszicista stílusú mauzóleum, amelyet Batthyány Kázmér költségén Nagy Károly emeltetett. A csillagdat, a mauzóleumot és a Hegyi-kastélyt Pollack Mihály /1773-1855/ tervezte.

Gróf Batthyány Kázmér politikusként az 1839-40-es országgyűlésen mutatkozott be, az 1843-44-es országgyűlésen már a főrendi tábla ellenzékének egyik „kitűnő vezéregyénisége” volt. Fejér, Pest Tolna, Baranya, Veszprém megyék ellenzéki küldöttei felváltva hol Batthyány Kázmér kisbéri birtokán, hol a bicskei kastély dísztermében üléseztek. Az országban önkéntesen létrejött örökváltsági szerződések felét Batthyány Kázmér kötötte. Bicskén e tevékenysége 6 ezer holt földet érintett. Ő volt az elnöke az 1844-ben alakult Országos Védegyletnek.

Vahot Imre írta róla:

„Hazai iparunk emelésére sokat áldozott, s a nemesség és iparúzó polgárság közt fennálló kínai válaszfal lerombolását, s a valódi demokrácia meggyökereztetését hathatóan elősegíté”.

1848 áprilisában Batthyány Kázmért kinevezték Baranya megye főispánjává. Toborozta a honvédséget, szervezte a nemzetőrséget. Maga is C. nemzetőr ezredes volt, több csatában vitézül harcolva személyesen is részt vett. A növekvő veszély elhárítására szeptemberben a Dráva vonal védelmére rendelték ki kormánybiztosnak, majd 1849. február 12-én Kossuth kinevezte a Délvidék parancsnokává. Batthyány Kázmér tevékenységével döntően hozzájárult Perczel Mór tábornok bácskai sikereihez.

1849. május 2-án a Szemere Bertalan miniszterelnökségével megalakult új kormány külügyminisztere lett, s olyan nemzetiségi törvényt fogadtatott el az országgyűléssel, ami akkor a világon egyedülálló volt és ma is megszívlelendő tanulságokkal szolgál.

A világosi fegyverletétel után Batthyány követte Kossuthot a törökországi emigrációba. Internálása 1851. augusztus 31-én ért véget, feleségével Franciaországba utazhattak.

Batthyány Kázmér 1854. július 12-én 47 éves korában hunyt el Párizsban. Batthyány Kázmért a szabadságharcban viselt vezető szerepe miatt kötél általi halálra ítélték, s az ítéletet 1851. szeptember 22.-én Pesten jelképesen végrehajtották. Minden vagyonát – köztük az 1 376.903,- Ft értékű öt gazdaságból és az erdészetből álló 18548 holdas bicskei birtokát és a kastélyt 1849-ben zár alá helyezték, majd 1852-ben elkobozták.

Hamvai 1987-ben kerültek a Montmartre-i temetőből hazai földbe, a siklói várkapolna családi kriptájába.

1.5. A kastély nevezetes eseményei, története

A kastély a szabadságharc alatt nevezetes esemény helyszíne volt. Itt kereste fel az országgyűlés küldöttsége herceg Windischgrätz tábornokot, az osztrák haderők főparancsnokát, hogy még egy utolsó kísérletet tegyen a békés kiegyezésre. (*lsd. 4. sz. melléklet*)

Perczel Mór 1848. december 30-i móri veresége után az osztrákok előtt megnyílt a lehetőség, hogy a magyar sereget a legrövidebb úton üldözze Pest felé. Buda és Pest elfoglalása valóságos veszéllyé vált.

Pesten az országgyűlés szilveszter napján rendkívüli ülést tartott, melynek egyetlen napirendi pontja volt: az országgyűlés és a kormánysszervek székhelyének áthelyezése Debrecenbe. A házelnök gróf Batthyány Lajos javasolta, tegyenek még egy utolsó kísérletet a megegyezésre, és ennek érdekében indítsanak küldöttséget az osztrák főparancsnokhoz.

A békeküldöttség vezetője lett gróf Batthyány Lajos, Deák Ferenc volt igazságügy miniszter, Lonovics József egri érsek, Majláth György gróf, volt országbíró és Majláth Antal gróf, egykori magyar kancellár. Windischgrätz a küldöttséget 1849. január 3-án a kastély első emeleti „vörös szalonjában” csupán magánemberként fogadta, Batthyány Lajos kivételével, akinek fogadásától határozottan elzárkózott. A küldöttség tagjai dolguk végezetlenül az osztrák csapatok bevonulása után három nappal január 8-án visszaérkeztek Pestre.

A kastély még kétszer volt főhadiszállása az osztrák főparancsnoknak, előbb Welden táborszernagynak, majd Haynaunak.

1.5.1. A kastély-park

Ez a kastély – a Batthyányiak szelleméhez híven – ma is embermentő feladatot teljesít. A parkban régi sétautakon járva igen kellemesen érezhetjük magunkat – de ehhez a sétához belépési engedélyt kell kérnünk. A parkban elhelyezett gyermekjátszó-, szórakoztató- és sportberendezések az összképet nem zavarják – erre és a park gondozására a vezetőség nagy gondot fordít.

A bicskei Batthyány-kastély ma is eredeti szépségében mintegy két és fél évszázad magyar történelméről mesél. A díszudvarban elhelyezett szabadtéri színpadon nyaranta színházi előadások várják a vendégeket. Az ezredforduló óta közösen rendezi meg a Fővárosi Kossuth Zsuzsa Gyermekotthon és a Művelődési Központ az önkormányzat támogatásával a Bicskei Kastély Esteket, a nyári kulturális fesztivált.

1.5.2. A kastély története és tulajdonosi viszonyai 1711-1795-ig

Bicske újkori története összefonódik a Batthyány család történetével. A török hódoltsági terület tatárvidékén elterülő falu bizonytalan birtokviszonyok, hosszas

pereskedés után 1642-ben került végérvényesen a Batthyány család, pontosabban gróf Batthyány I. Ádám /1609-1659/ tulajdonába.

A török megszállás alatt lévő bicskei birtokkal a Batthyányiak nem sokat foglalkoztak. Éveken át bérbe- illetve zálogba adták, elsősorban nyugat-magyarországi birtokaikon, Rohoncon, Németújváron, Körmenden tartózkodtak. Ez volt a helyzet Batthyány I. Ádám utódai, II. Kristóf és II. Ádám idejében is.

A birtokon lévő épületekről az első híradás 1711-ből származik, amikor Batthyány Ádámné Strattman Eleonóra megengedte báró Kuntznak, aki zálogba kapja a falut, hogy újabb gazdasági épületeket emeljen a régi, romosak helyett.

Bicske életében gróf Batthyány I. Lajos /1696-1765/ birtoklása hozott változást. A birtokait jól megszervező és felvirágoztató főúr 1751-től 1765-ig Magyarország nádora is volt. Az évtizedek óta idegen kézben lévő bicskei uradalmat a század közepe táján saját kezelésbe vette. Batthyány Lajos nem lakott Bicskén, leginkább Bécsben, Pozsonyban és Pesten tartózkodott, alkalomadtán egy-két napra mégis megszállt Bicskén. Ennek megfelelően Batthyány Lajos rövidebb tartózkodásoknak megfelelő kisebb kastélyt építtetett magának Bicskén.

Gróf Batthyány Lajos nádor 1765-ben bekövetkezett halála után Bicskét egymást követően három fia birtokolta. Először a másodszülött József /1727-1799/. 1771-ben Batthyány József átadta a birtokot öccsének, Fülöpnek. A kastélyon kívül volt az udvarbíró lakása, egy kocsiszín, serfőző ház, vendéglő, téглаégető, svájci tehenészet és egy újonnan épült malom. A kastély egyemeletes volt, első emeleten voltak az uraság szobái, a másik két szintet az uradalmi alkalmazottak használták.

Gróf Batthyány Fülöp /1731-1795/ katona volt, bicskei tartózkodásai idején néhány jelentősebb építkezést végeztetett el. 1783-1784-ben a kastély mellett egy új, mély pincét ásott, majd 1785-ben egy másik 6 öl hosszú pincét boltoztatott be. Később fácános kertet alakított ki. 1791-1794-ben a kastély mellett álló gazdasági épületeket átalakították és kibővítették.

1.5.3. A kastély története és tulajdonosi viszonyai 1796-tól 1863-ig

Gróf Batthyány Fülöp 1795-ben utód nélkül meghalt, a bicskei kastélyt és a birtokot bátyja, Batthyány Lajos harmadik fia, gróf Batthyány Tódor /Tivadar/ /1729-1812/ örökölte, az ő személyében tisztelhetjük a jelenlegi kastély építtetőjét.

Az építkezés 1796-ban kezdődött és a kastély építésével egyidőben a parkot is elkezdték szépíteni. Gróf Batthyány Tódor a régi kastélyépületet befoglaltatta az újba, a gazdasági épületszárnyakat részben felhasználva háromszárnyú, kétemeletes kastélyt emeltetett.

A régi kastélyhoz képest egy nagyságrendjében megnövekedett, reprezentatív épületet, valóságos rezidenciát hozott létre. A kastély környezete is megváltozott, korábban a kastélyt hasznossági építmények vették körül. Gróf Batthyány Tódor üvegházat, hollandi házikót, kéjlakot építtetett, angol kertet telepíttetett, igényes parkot hozott létre. *(ld 9. sz. melléklet)*

1812-ben gróf Batthyány Tódor meghalt, utódja fia gróf Batthyány Antal /1762-1828/ nem törődött a bicskei kastéllyal, Bécsben élt és két fiát, Gusztávot és Kázmért külföldön, nagyúri hagyomány szerint, idegen szellemben, magyar hazát és nyelvet nem ismerve neveltette.

1828-ban gróf Batthyány Antal meghalt, az örökséget 1838-ban felosztották és Bicske Gróf Batthyány Kázmér /1807-1854/ tulajdonába került. Kázmér magyarul csak felnőtt korában tanult meg, mégis a magyar politikai élet egyik vezéralakja lett. Gróf Batthyány Kázmér a kastélyépületet - ami a keleti szárnyat érintette - rendbe hozatta. Az épületbelsőben jelentősebb változásokat hajtottak végre.

Batthyány Kázmér a szabadságharcban tevékeny részt vett, a szabadságharc bukása után külföldre menekült, és Párizsban élt emigrációban. 1852. márciusát követően a kastély a hozzá tartozó parkkal együtt az Országos Pénzügyi Igazgatóság tulajdonába került.

A kincstár a kastélyt 1852. júniusában bérleti díj ellenében átengedte az Országos Katonai Parancsnokságnak a lovassági ezred részére.

1854. november 4-én gróf Batthyány Kázmér meghalt, és bátyja, Gusztáv a családi birtokok visszaszerzésére tett lépéseket. 1860-ban került a kastély vissza a család birtokába.

Gróf Batthyány Gusztávot /1803-1883/ az anyagi haszontól eltekintve Bicske nem érdekelte, Angliában élt.

1863-ban a bicskei birtokot eladta egy brüsszeli belga banknak.

1.5.4. A kastély története és tulajdonosi viszonyai 1864-1987-ig⁴

A következő évtizedekben gyakori volt a tulajdonváltás, melynek során az egykori Batthyány-uradalom középbirtokra hullott szét. A belga bank nemsokára több darabban adta el.

1867. december 23-án a belső uradalmi részt a kastéllyal együtt Brachtfeld Jenő vette meg, aki egy év után továbbadta Machlup Adolfnak és Alajosnak.

Machlup Adolf /1832-1895/ gyáros volt, de a birtokkal is törődött. Halála után leánytestvérének, Machlup Máriának fia, Rosenfeld Henrik 1863-1912/ örökölte.

Rosenfeld leköltözött Bicskére, szépen fejlesztette a gazdaságot, ami már csak középbirtoknak számított. Rosenfeld Henrik halála után 1912-ben, gróf Batthyány Gyuláné szül. Gróf Károlyi Zsuzsanna vette meg a birtokot a kastéllyal, így került vissza az a Batthyány család birtokába.

Gróf Batthyány Gyula /1887-1959/ festőművész és grafikus volt, bicskei birtokán művésztelepet alapított. Valamikor 1920 körül a kastélyt átalakította és tataroztatta. *(ld. 1. sz. melléklet)*

1928-ban a kastélyt és 5 holdas parkját 600 000 pengőért megvette a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium és 1929. április 17-én ingyenes használatra átadta a fővárosnak. A főváros kötelezte magát, hogy a bicskei ingatlanon anya- és csecsemővédelmi intézetet és átmeneti leányotthont létesítsen.

Az intézetet, „hálából a hathatós közbenjárásért”, Horthy Miklósnéről nevezeték el. *(ld. 2. sz. melléklet)*

A meglehetősen rossz állapotban lévő kastélyt a főváros a vételáránál nagyobb összegért teljesen felújította, korszerűsítette és megfelelő átalakításokkal gyermekotthon céljára alkalmassá tette. Ennek érdekében jelentős alaprajzi változtatásokat hajtottak végre. Az átalakítási, felújítási és berendezési költségek végösszege 610 707 pengő volt.

Az 50 holdas parkból kb. 20-at hagytak meg, a többiből gazdaságot létesítettek, ahol zöldség-gyümölcstermelés, takarmánytermesztés, sertéshízlalás, baromfitenyésztés, a háború után borjú- és csikónevelés is folyt, egészen 1950. október 15-ig.

A gazdaságot, pontosan 31 hold 1156 négyszögöl területet, ekkor a Fejér megyei Állami Gazdaságoknak kellett átadni.

⁴ Peterdi Ede - Hetényi Tamás - Vásárhelyi János: A bicskei Gyermekotthon története 2007

1935-ben a gyermekotthont árvaházzá alakították, ekkor épült a parkban egy üdülő, mely később a háború során teljesen megsemmisült.

1944-ben hazánk harcszintérré változott, s a háborús pusztítások nem kímélték Bicskét sem. A kastély egy részét előbb német, majd magyar hadikórház foglalta el. Lassan az intézet teljesen kiszorult az épületből. A gyermekeket hozzátartozóik egymás után vitték el. A megmaradtak leköltöztek az üdülőbe.

1945. januárjában a pusztulás képét mutatta a község és a kastély egyaránt. Az épület a harcok során súlyosan megsérült.

1948. nyarán a főváros a kastély újjáépítését megkezdte, 1949. január 15-én érkezik meg az első gyermekcsoport.

Az otthon 1953 óta Kossuth Lajos hűgának, a magyar szabadságharc és az azt követő időszak alatt alig ismert hősnőjének, Kossuth Zsuzsának nevét viseli.

1.6. Műemlékvédelem, a kastély és parkja, rekonstrukció, felújítások, beruházások, korszerűsítések

A bicskei Batthyány-kastély állami tulajdonban lévő, védett műemlék, azon kevesek egyikeként, amely az állam tulajdonából nem adható ki. Ez nagyfokú védettséget jelent, ugyanakkor komoly kötelezettségeket és felelősséget is. Ez a védettség a kastélyra, parkjára és a gyermekotthon területén fekvő összes ingatlanra fennáll, tehát a teljes épített és természeti környezetre vonatkozik. Ez azt jelenti, hogy mindenféle beruházás, átalakítás, felújítás, korszerűsítés csak a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előírásainak megfelelően, annak engedélyezésével történhet.

Ez vonatkozik a húsz holdas kastélyparkra is. 1994-95-ben az Állami Műemlék Helyreállítási és Restaurálási Központ Táj-és Kertépítészeti Osztálya több hónapos munkával ingyen felmérte az egész park növényzetállományát, irányításukkal teljesen megtisztították a parkot. Több hektár területet szántottak és füvesítettek be. Sokkal megközelíthetőbb, átláthatóbb, kezelhetőbb lett a park, melynek leglaposabb, legmélyebb részén egy mesterséges tavacska kialakítását is megkezdték egy szép kis szigettel.

1.6.1. Galagonyás-hegy, Mányi út

A mauzóleumot Batthyány Kázmér költségén, Nagy Károly, öccse emlékére emeltette. Az épület 1847-ben, Pollack Mihály tervei szerint, klasszicista stílusban épült.

A kápolna földszintes, két oldalszárnnyal rendelkezik. Déli homlokzatának középső, kiemelt része előtt, kiugró klasszicista márványoszlopos nyitott előcsarnok van, melyhez három lépcső vezet. Az oldalszárnnyakon a két-két ablak között vörös márvány falpillér magasodik. Körötte a jellegzetes görög dór oszloprendszer, képpárkányban lévő díszítmény, /triglif/ a fogas főpárkány, alatta a szalagszerű, vonalas dombormívű ismétlődő elemekkel. A középső kiemelt részen elől is, hátul is az oromfal háromszögű falmezője süllyed be. A lábazatok, ajtó és ablakkeretek vörös márványból készültek. Az épületen az idő és a két világháború is pusztított. Ma már csak az épület romjai láthatók.⁵

⁵ Nagyné Szita Erzsébet: Bicske építészeti emlékei, köztéri szobrai, emlékművei a XXI. század elején 2007

1.6.2. Polgárosodás

A nagyközség polgárosodása a XIX. század utolsó harmadában szemmel látható volt. Ekkoriban épültek ki a paraszti társadalom polgári intézményei, a korábbiakat átszervezték, korszerűsítették. A modern közlekedés révén Bicske bekerült az országos kereskedelmi forgalomba, a magyar főváros, a szomszédos nagyvárosok, de még Bécs irányába is.

Kiépült a közúti és vasúti forgalom a főváros és Újszóny között. A vasútvonal Bicske határában vezetett át, ahol vasútállomást is létesítettek, 1898-ban pedig megépült a Bicske – Székesfehérvár szárnyvonal.

Az iskolai oktatást a kor színvonalának megfelelően szervezték meg. Bicskén 4 felekezeti elemi iskola működött. Volt még elemi népiskola is.

Terveikben szerepelt a vágóhíd, a piactér, a vásártér rendezése, az iparostanonc-iskola építése, 1907-ben a második gyógyszertár szervezése. Válból a járásbírószéket Bicskére helyezték, amely 1912-ben meg is kezdte működését. A szolgabírószék azonban 1947-ig Válon maradt.

1912-ben Rosenfeld Henrik nagybirtokos egy kórház költségeire tett alapítványt.

A telket a községi közgyűlés meg is szavazta, de a közbejött első világháborús események ezt a tervet megsemmisítették. A háború alatt a polgári iskola felállítására tettek előkészületeket, az iskola 1918-ban nyílt meg.

A háborúban 280 fő halt meg. A forradalmak alatt a közélettel való érintkezés lett az elsőrendű kérdés, ezt megoldották az uradalmak, kereskedők készleteiből.

Politikai, társadalmi szervezetek létrehozásával sikerült a társadalmi zűrzavar elkerülni.

A tanácsköztársaság idején a 100 hold feletti nagybirtokokból termelészövetkezetet hoztak létre.

A polgári rend restaurációja után a földreformmal, házhelyek kimérésével a társadalmi elégedetlenséget vezették le, de a munkaalkalmak megteremtésével is ezt a célt szolgálták. Az uradalmak egyre több munkát igényeltek, mivel intenzív művelést folytattak. Munkásokat vettek fel az Aranka Gőzmalom, a Textilgyár, a Szok-féle malom, az áramfejlesztő telep. A munkaképes lakosság 25% -át a fővárosban alkalmazták. Budapest a mezőgazdasági termékek piaca is volt. A háború előtt tervezett községi építkezéseket az 1920-as évek második felében valósították meg: 1929-ben

elkészült a vágóhíd, 1931-ben a kultúrház, 1937-ben a községi szegényház. A Stefánia szövettség helyi intézete 1923-ban létesült, de új helyiségekhez csak a harmincas évek közepén jutott.

1927-től évente folyik a betonjárdák építése. 1928-ban a Shell a Rákóczi úton, a Vacuum Oil Company az Esztergomi úton kapott benzinkút létesítésére engedélyt. 1939-ben új épületbe költözött az iparostanonc-iskola.

A háborús események Bicskén és környékén különösen éreztették hatásukat. 1944. december 25-én Bicskére bevonultak a szovjet csapatok, és ezzel elvágták a Vértes-hegységben állomásozó német csapatokat /6. hadsereg/ a Budapesten lévő erőktől. Bicske heteken át frontvonalban volt. A lakosságot hadimunkák végzésére igénybe vették. 1945. január 1-én Komárom térségéből német páncélosok támadtak Bicskére, az itteni szovjet csapatokra, de azt elfoglalni nem tudták. A bicskei lakosságot a szovjet parancsnokság 1945. január 22-én Etyekre, Biára, Torbágyra telepítette ki. A lakosság vagyona ezalatt elveszett, mivel a bicskeiek április 10-e körül érkeztek vissza a kitelepítésből.

Az élet megszervezése a lakosság visszatérésével egyidejűleg történt. Létrejöttek a munkáspártok, megalakult a földigénylő Bizottság, mely kétszáz földmunkásnak 3 ezer hold földet osztott ki. (Jakab István László Bicske története Bicske 1969.)

1.6.3. 1945. utáni évek

Az 1945. évi újjáépítés eredményeit a lakosság a polgári pártok vezéreinek tulajdonította, így az 1945. november 4-i nemzetgyűlés helyi választását a Kisgazdapárt 50%-os fölényrel nyerte meg. Bicskén az egyéni gazdák néhány év alatt helyreállították a korábbi gazdasági színvonalukat. A fejlődés az ipar és a mezőgazdaság területén a községi társadalom átrétegződését vonta maga után. Míg 1941-ben 8176 fő élt Bicskén, 1960-ban már 9106, 1970-ben 9948 fő. A gazdaságfejlesztés a községbe bevándorlással is járt. Tornyón 1948-ban állami gazdaság működött, amely a későbbi években gyarapodott. Nagyegyházán bauxit és szénbányát, Csordakúton szénbányát nyitottak. Itt 1976-ban 433 fő dolgozott. 1976-ban megszületett a dunántúli Hőerőmű és a Bicske környéki hegyek alatti gazdag eocénkori szénréteg kitermelésének terve. A munkálatokat megkezdték, de abba is hagyták. A 1970-es évek nagy álma, az Eocénprogram keretében megvalósuló erőmű, torzó maradt. (Jakab István László Bicske története Bicske 1969.)

2. A birtokpolitikai intézkedések társadalmi, gazdasági hatásai

Ősidőktől kezdve az emberiség létfenntartásában óriási szerepet játszott a földművelés, a mezőgazdasági termelés, melynek eszköze a termőföld volt. A föld napjainkban is kiemelkedő jelentőséggel bír. Tulajdonát, használatát ezért szigorú törvényekkel szabályozták, figyelembe véve a különböző társadalmi rendszerekben kialakult politikai és gazdasági elveket.

Azoknak az elveknek és intézkedéseknek az összességét, amelyek a föld birtoklásával összefüggő politikai és gazdasági erőviszonyokat szabályozzák, **földbirtok-politikának** nevezzük.

A földbirtok-politika gazdasági célkitűzései mellett fontos a politikai célkitűzés. A legrégebbi emberi közösségekben is óriási jelentősége volt annak, hogy mely társadalmi osztályok birtokolhatták a földet, ugyanis ez a földbirtokosok számára kiváltságot jelentett. Aki földdel rendelkezett, az részt vehetett az állami élet vezetésében. Mivel a földbirtok-politika révén meghatározható volt, hogy mely társadalmi osztályok, rétegek juthattak földhöz, ezáltal szabályozni lehetett az egyes osztályok, rétegek politikai súlyát, állami ügyekbe való beleszólásuk mértékét.

A birtok-politika számos eszközzel szabályozhatja a föld használatát, ezek közül a legjelentősebb a *földrendezés* /*birtokrendezés*/. Földrendezésnek /birtokrendezésnek/ nevezzük azt az általában hatósági irányítás mellett végzett és rendszerint műszaki munkálatokkal kapcsolatos tevékenységet, amely a birtoklási viszonyoknak vagy a birtokrészek határvonalának a gazdasági követelmények szerinti átalakítására irányul.

2.1. A magyar földbirtokrendszer történeti kialakulása

A történelemből ismert földesúr-jobbágy rendszer István király központi hatalmának megerősödésével nyugati mintára alakult ki. Ebben az időben földet csak a király adományozhatott. Így kapták birtokukat az egyházi és világi főurak, a köznemesek, valamint a középbirtokosok. Előzőek a nagybirtokot részben tisztségük alapján birtokolták.

A jobbagyok a nagy- és középbirtokokon telepedtek le, munkájuk fejében házhelyet és művelésre alkalmas földet kaptak. A jobbagytelek jogilag nem volt a jobbagy tulajdona, beépítésével, megművelésével csak használati jogot szerzett arra. Ebben az időben 1 hold

föld - minősége szerint – 1100-1300 négyzetöl területet jelentett és a jobbágytelek nagysága vidékenként 24-40 hold között változott. A terület nagysága szerint voltak kéttelkes, és másfél-, egész-, fél-, vagy negyed telkes jobbágyok. A jobbágyoknak haszonélvezeti jogaik címén lehetőségük volt pl. épület- és tűzifát a földesúr erdejéből kitermelni, állataikat a kijelölt legelőkön legeltetni.

Mindezek ellenében a jobbágyoknak fizetnie kellett. Házhelye után adót /füstpénzt/ fizetett, terményeiből az egyháznak tizedet, földesúrnak kilencedet, a szőlő terméséből hegy-vámost kellett adnia. Egy egész jobbágytelek után 52 igás, vagy 104 gyalognapot kellett teljesítenie. A szolgáltatásokat együttesen úrbérnek, a szolgáltatásra kötelezett jobbágyokat úrbéreseknak nevezték. Az úrbéresek jogviszonyait egyoldalúan, vagy az úrbéresekkel kötött szerződésekkel szabályozták. Az akkori magyar törvények egyoldalúan csak a jobbágyok kötelességeivel foglalkoztak. Volt idő, amikor egyetlen joguktól, a szabadköltözködési jogtól /miszerint a jobbágy átköltözhetett egy másik földesúr birtokára/ is megfosztották.

A középkorban Magyarországon is hatalmas feudális birtokok keletkeztek, amelyek urai jelentős katonai és politikai hatalmat gyakoroltak. Fennmaradásukat és további megerősödésüket biztosította az 1351. évi ősiségi törvény, amely megszüntette a különféle viszonyból származó birtokok közötti különbséget. Ha az elhalt tulajdonosnak nem volt megfelelő örököse, a birtok felett a király rendelkezett. A törvény a királyi adományi birtokokat is elidegenítési, terhelési és örökösödési korlátozásokkal családi tulajdonként juttatta a nemesi családoknak.

Az 1514. évi szabadságmozgalmak leverése a jobbágyok teljes kiszolgáltatottságát eredményezte. Megszüntették a szabadköltözködés jogát is, amelyet később Mária Terézia úrbéri rendeletével állított vissza.

Az 1848. évi VII. törvénycikk tette lehetővé, hogy”....a földesúr és jobbágy közötti szabad egyezség által meghatározandó bizonyos általános somma fizetésével akkor egyes jobbágyok, akár egész községek földesúri tartalékaikat és adózásaikat Tökéletesen és örök időre” megváltásák.

A jobbágyság 40 %-a kaphatta tulajdonába az addig használt úrbéri földeket. A nem úrbéri jellegű szőlők, „irtványok”, felett megmaradt a földesúri tulajdonjog, fenntartották a használatért járó tartozásokat. A korábban föld nélkül maradtak ezután is mezőgazdasági bémunkából éltek.

2.2. Földbirokok-politika az első világháború idején

Az első világháború vége felé történelmileg szükségessé és lehetségessé vált a magyar földkérdés megoldása. A Tanácsköztársaság megszüntette a nagybirtokrendszert. A Forradalmi Kormányzótanács 1919. 04. 04-én kimondta, hogy „Magyarország földje a dolgozók társadalmáé”. E rendszer megváltás nélkül elkobozta az összes közép és nagybirtokokat minden tartozékával, élő és holt gazdasági felszerelésével, valamennyi mezőgazdasági üzemeivel együtt.

A rendelkezésre álló földet részben 200 kat. holdig terjedő árutermelő középirtokok, más részét 5-20 kat. holdas családi kisgazdaságok létesítésre kívánták felhasználni. Utóbbiak biztosítottak volna lehetőséget a gazdasági cselédek és földmunkások földhöz juttatásához. Ma már tudható, hogy a törvény végrehajtása, az ellenérdekelt felek viselkedése miatt, igen lassan haladt: a nagybirtokosok szabotáltak, a szociáldemokraták „félszívvvel” dolgoztak, a kommunisták pedig a termelősövetkezetek szervezésébe kezdtek. Egészében véve elhibázottnak minősíthető az az intézkedés, melyik a földet állami tulajdonban hagyta és a felülről létrehozott szövetkezetek kezelésébe adta. A nagybirtokokat nem osztotta szét, a kisárutermelő egyéni gazdálkodás céljára még ingyenes, örök használat formájában sem. Ez a magyar megoldás sajátos volt annyiban, hogy túlment a szovjet modellen is.

2.3. A Nagyatádi-féle földreform

A korszakolást az 1920. évi XXXVI. törvényben megalkotott földreform eredményeinek bemutatásával, fontosabb adatainak leírásával folytatjuk. Ez a földreform Nagyatádi Szabó István nevéhez kötődik, aki mint földművelésügyi miniszter, tevékeny részt vállalt annak végrehajtásában. Az intézkedés nemcsak a mezőgazdasági munkások gondjait enyhítette, hanem életképessé kívánta tenni a rendszer támaszának tekintett középirtokokat, ugyanakkor megőrizte a nagybirtokok hagyományos szerkezetét. A reform a megművelhető földterület 4 %-át, a nagybirtok jelentéktelen százalékát, a legtávolabb fekvő, legnehezebben megművelhető területeket érintette. Kiosztásra igénybe vettek 1,15 millió /0,66 millió ha/ földet, ebből kb. 432 000 hektárt kisembereknek juttattak és több, mint 200 000 fő volt azoknak a száma, akik házhelyet kaptak. A juttatások következtében több százezerrel, 771 000-re nőtt az 5 kh /2,9 ha/ alatti

birtokosok száma. 1935-ig a kisbirtokosok száma növekedett, kb. 4,5 millió ember élt a családtagokkal együtt mezőgazdasági munkából.

A földbirtokviszonyok alakulását csekély mértékben a földforgalom is befolyásolta, amely 1931-ben érte el csúcspontját 30000 kh /17260 ha/ földdel.

A parasztság földtulajdonát vásárlással is gyarapította bizonyos korlátok között.

Az 1920-as földreform befejezésére 1933-ban törvényt alkottak, de a befejezés végső időpontja 1941.12.30. volt, amikor valamennyi iratot át kellett adni a Földművelésügyi Minisztérium /FM/ irattárának. Az utána következő földmozgás nem volt jelentős, nem változtatott lényegesen a birtokszerkezeten, most sem teljesült a földnélküliek és törpebirtokosok földtulajdon iránti vágya. 1920 és 1936 között 300 000 vidéki család jutott házhelyhez, amely a kapcsolódó törvénykezés sikerét jelentette.

2.4. Az 1945. évi földosztás

E földreform elrendeléséről az 1945. évi VI. törvény gondoskodott, törvényerőre emelve a Debrecenben március 15-én kiadott 600/1945. M.E. számú „A nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról szóló rendeletet. A hatálybalépés időpontja 1945.03.18-a volt. A földreform az ország csaknem minden községét érintette. A megművelt területnek 34,8 %-a került felosztásra, mintegy 650 000 személy között. A földreform végrehajtásában döntő szerepe volt a dolgozó parasztokból 3200 községben, közel 30000 taggal alakult községi földigénylő bizottságoknak, amelyekre a rendelet a földosztás lebonyolítását rábízta. A juttatás átlagosan 5 kat. hold föld volt, de az összes jogos igények kielégítésére mégsem adott lehetőséget. A földosztásból ténylegesen kimaradtak száma legalább 100 000 főre becsülhető. A felosztott területből a mezőgazdasági munkásoknak 48 %-a, a gazdasági cselédeknek 53%-a, a törpebirtokosoknak 53%-a és a kisbirtokosoknak 20 %- jutott földhöz.

A földosztással megszűnt az a feudális egyenlőtlenség, amellyel Magyarország egyedül állt a kultúrnemzetek között. A földosztás jog megoldása az volt, hogy megváltás címén igénybe vették az ezer kat. hold feletti birtokokat teljes egészében, a 100 és 1000 kat. hold közöttieket pedig a 100 kat. holdat meghaladó részükben. A szőlők, gyümölcsösök 20 kat. holdat meghaladó része került igénybevételre.

Elkobzás címén vették igénybe a hazaárulók és népellenes elemek földbirtokát teljes egészében. A mezőgazdasági termeléssel élethivatásszerűen foglalkozó személyek földbirtokát 200 kat. holdig, az ellenállási mozgalomban részt vett személyekét pedig 300 kat. holdig mentesíteni lehetett, a reform végrehajtását népi szervekre, a községi földigénylő bizottságokra bízta. A munkák technikai lebonyolítását a megyei földhivatalok és az Országos Földhivatal végezte.

2.5. A mezőgazdaság „szocialista átszervezése”

1959. és 1962. közötti években a földhasználati viszonyokban igen jelentős változás következett be, a magyar mezőgazdaságot szovjet mintára erőszakosan kollektivizálták. A szovjetek valamennyi szocialista országnak az állami földtulajdon kizárólagosságát javasolták.

Ezt a radikális fordulatot 1962 után már pozitív elemek is követték, agrárpolitikánk fokozatosan tért el, majd elszakadt a szovjet agrár-modelltől, és a keleti blokkban egyedülállóan, sajátos jellemzőkkel gazdagította a mezőgazdaságot, amelyet igen összekapcsolt az élelmiszeriparral.

1965 és 1985 közötti szakaszt a dinamikus fejlődés, a gyors gazdasági növekedés és a figyelemre méltó eredmények jellemezték. Az 1970-es évektől a magyar mezőgazdaság volt az egyetlen nettó teherviselő ágazat, az export aktívuma ekkor elegendő volt a hitelkamatok törlesztéséhez. A magyar agrártermelés az ország, de a KGST látványos sikerágazata volt. Több mutató alapján is előkelő helyen állt a világban.

2.6. Földtulajdon-viszonyok átalakítása kárpótlással

1989-ben hazánk földterületének mintegy 92 %-a termelőszövetkezeti- állami és vállalati- gazdaságok tulajdonában, használatában koncentrálódott. A maradék 8% terület az egyéni gazdaságok, kisegítő gazdaságok és egyéb gazdaságok birtokolták, illetve használták.

A földtulajdon – viszonyok újabb-, igen jelentős átalakítása a kárpótlási folyamatok részeként valósult meg az ún. kárpótlási törvények és hozzákapcsolódó végrehajtási rendelkezések szellemében.(1991.II., III. kárpótlási törvénynek is neveznek. Előzőeket

még további törvények: az 1992. évi II. az ún. átmeneti törvény, 1993. évi II. a földrendező és földkiadó bizottságokról szóló törvény követték).

Az Országgyűlés megalkotta az **1991. évi XXV. törvényt**. A kárpótlási folyamat gerincét alkotó első vagyoni törvény az 1949. június 8-át követően az állam által az állampolgárok tulajdonában igazságtalanul okozott károk részleges kárpótlásáról rendelkezett.

Az országgyűlés 1992. április 7-én fogadta el a második kárpótlási törvényt, az **1992. évi XXIV. törvényt**. A jogalkotó ezzel kárpótlást újabb tíz évre kiterjesztette, hiszen már 1939. május 1-től 1949. június 8-ig terjedő időszakra vonatkozóan is biztosította a jogszabályok által igazságtalanul okozott károk részleges kárpótlását. E törvény által nyílt lehetőség az 1945-től 1947-1949-g kitelepített német lakosság, illetve az egykori nagybirtokosok kárpótlására.⁶

A harmadik kárpótlási jogszabály az **1992. évi XXXII. törvény**, amely alapján kárpótlás illette meg azokat a személyeket ill. hozzátartozóikat, akiket 1939. március 11. és 1989. október 23. között életüktől vagy szabadságuktól jogtalanul megfosztottak.

Az 1992. évi II. törvény szabályozta a kárpótlási jegy termőföldtulajdon megszerzésére történő felhasználásának egyes kérdéseit, a XXXI-es pedig rendelkezett a kárpótlási jegyek életjáradékra váltásáról. Az 1994. évi II. törvény a kárpótlási kérelmek benyújtásának határidejéről és az első kárpótlási törvény módosításáról rendelkezik.

A részarány kiadás jogalapja az 1993. évi II. törvény volt. A földkiadási eljárás a részarány tulajdonos írásbeli kérelmére indult, melyet a földkiadó bizottsághoz kellett eljuttatnia.

Kárpótlást kérők AK igénye	41,3 Mill. AK	3,0 Mill.ha
Résztulajdonban van	38,6 Mill. AK	2,1 Mill.ha
Tagi-alkalmazotti alap	10,5 Mill. AK.....	0,7 Mill.ha
Összesen:	90,4 Mill. AK	5,8 Mill.ha ⁷

⁶ Dr. Szabó Gyula: Föld- és területrendezés I.. NYME Geoinformatikai kar 2001

⁷ Dr. Szabó Gyula: Föld- és területrendezés I.. NYME Geoinformatikai kar 2001

2.7. A birtokpolitikai intézkedések hatásai Bicskén

Bicske településtörténete a honfoglalással kezdődik. Honfoglaló őseink hozták létre azokat a kereteket, amelyekből Bicske a fejlődés és gyarapodás útjára léphetett. A honfoglaló magyarság az állattenyésztésre és legeltetésre legalkalmasabb füves mezőket, valamint a Szent László patak völgyét és a dús növényzetű erdőket foglalta el.

Kedvező természeti viszonyok tehát ide csábították a leteleplőket, mivel mind az állattenyésztésre, mind a földművelésre és iparűzésre kiváló lehetőségek nyíltak. Emellett a legnagyobb vonzerőt mégis az élénk átmenő forgalom jelentette. Később a honfoglalás után – 1306-tól – a vám és pallosjoggal felruházott falu fejlődését a török pusztítás akadályozta.

Bicskén és környékén hosszabb és rövidebb háborúk, elemi csapások, betegségek, járványok tizedelték a lakosságot. Voltak, akik elmenekültek, vagy áldozatul estek a hódítóknak, de a többség - akik földhöz kötötte az életét – itt maradt. Az itt maradás pedig azzal járt, hogy az új birtokosokkal megbékült.

A Bicskén letelepedett magyar nép háromféle településformát hozott létre: községet, pusztát, majd a várost. Lakói túlnyomórészt a községben, kisebb részben a községhez tartozó pusztákon települt le. Bicske határában és környékén több kisebb középkori település volt, amelyek idővel elsorvadtak, vagy lakossága a török uralom alatt földönfutóvá vált és Bicskére menekült, amely ilyenformán várossá duzzadt. Határa ugyanakkor megnőtt, mert a szomszédos puszták falvak határait magába olvasztotta. Így Bicske határában a földet csak nehezen lehetett a községből művelni. Ez arra szorította az embereket, hogy szántóföldjeikre telepedjenek, ott szálláshelyeket hozzanak létre. Szántóföldnek csak a község körüli földeket törték fel. A további részek legelőnek maradtak. Ez időben az állattartás volt a lakosság fő tevékenysége. Bár az utak rosszak voltak, az állatokat könnyen lehetett bármerre elhajtani.

A Bicskéhez tartozó határ nagy részét beborító erdőségek urasági birtoktestek, vadászterületek voltak.

A törökvilág után gazdátlanul maradt birtokok és területek – elsősorban a legelők – földesúri kezekbe kerültek, akik a régi nagyobb szállásokat eredeti helyükön visszaállították és lassanként benépesítették, és a szántás-vetés fellendülése után majorokká, pusztákká alakították.

A vasútvonalak kiépítésével teret nyert a gabonatermelés, mivel mód nyílt a termés elszállítására. Ennek következtében mindenki azon volt, hogy minél nagyobb területet fogjanak eke alá. Megkezdődött a vadvizek levezetése. A határban lévő kisebb tavakat, nádasokat megszüntették, a rétek és legelők nagy részét felszántották. Ebben az időben az állattenyésztés már másodrendű tevékenységnek számított.

2.7.1. XX. századi település történet

XX. század újabb fordulatot hozott a község életében. Az iparos osztály erősen fejlődött és az egyik nagybirtok /Batthyány/ lassanként áruba bocsátotta földjeit. A Dobogóhegy alját kis telekrészekre osztották és eladták a község lakosságának, melyből egy új városrész alakult ki, az ún. Kertváros.

A II. világháború végén megszűnt a nagybirtok, majd létrejöttek a termelőszövetkezetek és az állami gazdaságok. A felfejlődés után 1962-ben pedig újabb összevonások történtek, és így lassan kialakult a szocialista nagyüzemi gazdálkodás. Az 1945. év előtti mezőgazdaságot a földbirtok egyenlőtlen megoszlása jellemezte. Bicske területének több mint kétharmadát a nagybirtok tette ki, míg a földművelőknek csupán a föld 30 %-a jutott.

2.7.2. Bicske birtokviszonyainak változásai

Bicske területe 1945 előtt 15.551 kh volt.

Az 1945 év előtti állapot szerint Bicske összterületének

61.7 %-át	9600 kh-t	a nagybirtok
31.8 %-át	4941.kh-t	kisbirtok,
6.5 %-át	1010 kh-t	a község belterülete tette ki.

Bicskén 1950. és 1951. években, továbbá 1956. évben részleges földrendezést, tagosítást hajtottak végre, melyet 1959-1961. és 1962. évben újabb rendezés követett.

A község területe 15551 kh volt, melyből -1960-ban a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok földterületeinek rendezésekor – Tornyó pusztának egy részét 1287 kh

terjedelemmel Tarján községhez csatolták. Ez a Bicske JT Bicske Község földrendezési jegyzőkönyve /1960/ alapján történt. A község határa északnyugat-délkelet irányában hosszan elnyúlt. Maga a község belterülete a külső határrészekhez viszonyítva központosan helyezkedett el. Kivéve: Kis- Nagyegyháza, Mesterberek, Tornó, Tükrös, Csordakút és Homokos puszták, valamint Galagonyás, Hegyikastély majorok és Bagolyvár tanya településeket, amelyek a község belterületétől távol, teljesen különállóan települtek.

2.7.3. Az 1962. évi földrendezés előtti állapot

A községben a felfejlődés előtt az Ezüst Kalász, Szabad Föld és Tartós Béke termelőszövetkezetek működtek.

Az Ezüst Kalász Tsz.	193 kh.
A Szabad Föld Tsz	287 kh
A Tartós Béke Tsz	339 kh
Összesen:	819 kh területtel rendelkezett.

A felfejlődés során alakult az

Arany Kalász Tsz.	920 kh.
Búzakalász Tsz	558 kh.
Parasztélet Tsz	547 kh.
Összesen:	2025 kh területtel.

A fenti termelőszövetkezeteken kívül a községben az

Alcsúti Állami Gazdaság	76 kh.
Budapesti Sertésenyésztő és Hizlalo Vállalat /óbarkai üzemegeysége/	185 kh.

Budapesti Sertésenyésztő és Hizlaló Vállalat

/csordakúti üzemegysége/ 925 kh.

Budapesti Gyapjútermelő Vállalat

/mesterberki üzemegysége 1207 kh.

Tatai Halgazdaság

/bicskei üzemegysége/ 347 kh.

Vértesi Állami Erőgazdaság

/szári üzemegysége/ 2025 kh.

Összesen: 4763 kh-on gazdálkodtak.

2.7.4. Az 1962. évi földrendezés Bicskén

A Bicske községben 1962. április 11-én végrehajtott földrendezést, a földek használatában bekövetkezett változásokat az alábbiak előzték meg:

A községben működő Rákóczi Termelőszövetkezet elnöke közgyűlési határozat alapján kérelmet terjesztett elő a Fejér megyei Tanács Végrehajtó Bizottságához a földrendezés engedélyezése iránt, mert a község külterületén a termelőszövetkezetek, állami gazdaságok és az egy kh-nál nagyobb földdel rendelkező egyénileg gazdálkodók által használt valamennyi mezőgazdasági ingatlannak 90 %-a a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok használatában volt. Továbbá a termelőszövetkezetek által használt földterület az egy kh-on felüli egyéni gazdálkodók tényleges használt földterületét meghaladta.

A Fejér megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága a községben működő földdel rendelkező több állami Gazdaság vezetője írásbeli nyilatkozatát figyelembe véve, az 539/1962. sz. alatt azonnali végrehajtással és azonnali birtokba adással engedélyezte a község földrendezését a 24/1959. sz.trv. alapján. Az engedély alapján a Bicskei Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága – Bicske községi Tanács Végrehajtó Bizottsága javaslata alapján – 1962. február 20-án kinevezte a Földrendező Bizottság elnökét és tagjait. A 9 tagból álló bizottság megalakulásáról külön jegyzőkönyv készült. A Megyei Tanács VB.

elnöke a Földrendező Bizottság mellett működő földrendező dandár (brigád) vezetőjét is kijelölte.

A bizottság a község belterületét a 16/1961. sz. VB. határozat szerint módosítással jóváhagyta, mely szerint a belsőségből 181 kh 1570 négyszögöl terület külsőséggé nyilvánított, mivel azt a távlati tervek szerint házhelyeknek nem veszik igénybe, és nagyüzemi gazdálkodásra kiválóan alkalmas. A fenti területből a Galagonyás első dűlőt pedig zártkertnek minősítette. A nagyegyházai 0316, 0318, 0318, 0320 helyrajzi számú táblákat, mint zártkertet megszüntette. Megszüntette továbbá a baboshegyi 0147 helyrajzi számú táblából a déli részén lévő 15 kh területrészt, melyben sem szőlő, sem gyümölcsfa nem volt.

Zártkertnek meghagyta a Galagonyás I – V. dűlőket egészen, és a VI. dűlőkből azt a részt, melyet már 1959. évi földrendezéskor kialakítottak. A baboshegyi zártkert tehát a most levágott 15 kh kivételével megmaradt. A Máléhegy az 1959. évi elhatárolás szerint szintén zártkert maradt.

2.7.5. A háztáji területek kialakítása

A Földrendező Bizottság háztáji területeket nem alakított ki, mert a termelőszövetkezetek vezetősége úgy nyilatkozott, hogy a közgyűlés döntése alapján a vetésforgó szerinti évenként más-más területen fogják kiadni, mindig azon a határrészen, ahová a vetésforgó szerint a kukorica kerül. Bicskén 150 kh kell háztáji gazdálkodás céljára. Nem kell kiadni külsőségben 150 olyan tagnak, akinek a zárt kertekben és belsőségekben rendelkezésre áll a háztáji terület.

2.7.6. A termelőszövetkezetek kialakítása

A földrendezési eljárás előtt a bicskei termelőszövetkezetek „Rákóczi” néven egyesültek. Az egyesült Rákóczi Termelőszövetkezet a volt „Arany Kalász Tsz”. Tükrös pusztája 406 kh területét 30 taggal és Tükrös pusztával együtt átadta a Csabdi Összetartás Tsz-nek. Tehát a bicskei 6 termelőszövetkezet 1959 évben kialakított 4652 kh területe az egyesüléskor 4346 kh-ra csökkent. A mostani elhelyezkedési tárgyaláson leadott a

Rákóczi Tsz a Bicskei Állami Gazdaságnak 229 kh területet, ugyanakkor az állami Gazdaságtól 50 kh területet kapott. A számba vett és kialakított terület 4730 kh.

2.7.7. Állami gazdaságok és vállalatok területének kialakítása

A bicskei állami Gazdaság csordakúti üzemegysége 881 kh területével, majd a község határának délkeleti csücskén lévő 360 kh területével változatlan maradt. Az óbarki határ mellett lévő 182 kh területből 50 kh-t most átadott a helyi Rákóczi Tsz-nek, ugyanakkor a tsz-től 229 kh-t kapott az etyeki határ mellett. A Bicskei Állami Gazdaság területe 1603 kh lett és négy táblában alakították ki.

A Tarjáni Állami Gazdaság 1294 kh területe a mesterberki határrészen változatlan maradt.

A Vértesi Állami Gazdaság 2021 kh üzemi területe változatlanul maradt két nagy táblában és a nagygyeházi, majd mesterberki határrészekén elhelyezkedő szétszórt kisebb táblákban. A közbirtokossági erdő, mely az Erdőgazdaságnál volt, elhelyezkedésben szintén változatlan maradt.

A Tatai Halgazdaság bicskei üzemegységének területét a bizottság az első kialakítás és használat szerint változatlanul hagyta.

Ház helyi gazdálkodás céljára kijelölt zártkertek adatai:

1, Máléhegyi Szőlőhegy	135 kh.	135 kh.
2, Galagonyás Szőlőhegy	401 kh.	401 kh.
3, Baboshegyi Szőlők	359 kh.	359 kh.
Összesen:	895 kh.	895 kh.

2.7.8. A termelőszövetkezeti és személyi tulajdon létrehozása 1967-től

A mezőgazdaság átalakítása, a politikai és gazdasági érdekek szükségessé tették a nagyüzemi földtulajdon és földhasználat továbbfejlesztését. Ezt alapozta meg az 1967. évi IV. törvény és végrehajtási rendeletei /35/1967.XII./ Korm. és a 7/1967. /X.24/ MÉM. Sz. rendelet/. A szabályozás rendelkezett a szövetkezeti földtulajdon létrehozásáról,

megerősítéséről, mellyel megalapozta a termelőszövetkezetek gazdasági önállóságát. Továbbá létrehozta a személyi tulajdont, mint új tulajdoni formát.

A szövetkezeti és személyi tulajdon kialakítását követően került sor a zártkertek felülvizsgálatára és rendezésére. Az ezzel kapcsolatos munkákat a megyei és járási földhivatalok végezték. Az 1970-es évek közepétől, főként a városok környékén, megindult a személyi tulajdonú kertparcellázás.

2.7.9. Árverezési eljárás

A kárpótlásra kijelölt földeket az árverésen licitálással lehetett megszerezni. A földterületeket helyrajzi számonként árverezték el.

Árverezni nem csak személyesen, hanem meghatározott személy útján is lehetett.

Az árverezést a gazdálkodó szervezet székhelye szerint illetékes kárrendezési hivatal e feladattal megbízott tagja vezette. Az árverések további hivatalos résztvevője a közjegyző volt, aki az árverés törvényes menetét kísérte figyelemmel, valamint hitelesítette az árverésről készült jegyzőkönyvet. Továbbá hivatalos résztvevője volt az árveréseknek a jegyzőkönyvezető is, aki az árverés vezetőjének utasításai szerint járt el.

Bicske tekintetében tehát a Fejér Megyei Kárrendezési Hivatal megküldte a termőföld árverési eladásáról készült hitelesített jegyzőkönyvet a bicskei Körzeti Földhivatalnak.

A termőföldre vonatkozó árverés helyrajzi számok szerint történt. Lehetséges volt, hogy egy földrészlet egy személy kizárólagos tulajdonába kerüljön, de az is, hogy több jogosult szerzett rajta tulajdonjogot. Az utóbbi esetben vagy osztatlan közös tulajdon alakult ki, vagy megosztották a földrészletet. A benyújtott árverési jegyzőkönyv alapján tehát a földmérési osztály elkészítette a kiosztási földkönyvet, szükség esetén pedig megosztotta a földrészletet.

Ezt követően került sor a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésére, melyhez elengedhetetlen volt az árverési jegyzőkönyv, a kiosztási földkönyv, megosztás esetén a megosztási vázrajz, illetve képviselő esetén a meghatalmazás.

A földosztás 1994. végén 9 %-ban befejeződött, a földlicitálások formális lezárására azonban 1997. augusztus 20-án került sor. A gyakorlatban azonban még ezután is előfordultak licitek.

2.7.10. Napjainkra kialakult birtokviszonyok, földnyilvántartás

1997-ig elárvereztek több mint 2 millió ha-t, vagyonnevesítéssel birtokba adtak közel 3 millió ha termőföldet. E folyamat végére 6.5-6.7 millió hektárt tett ki a föld magántulajdon (átlagosan egy tulajdonosra 5-6 ha jut).

A kialakult magántulajdon 1/3-a kárpótlásból, 13 %-a vagyonnevesítésből eredt.

Az adatokból látható, hogy az 1990-es évek végére elaprózódott földbirtokok keletkeztek, amely nem kedvezett a mezőgazdasági termelésnek. A tulajdonosok termőföldjei sokszor szétszórta, illetve távoli településen helyezkedtek el, ezért nem tudták, vagy nem is akarták földjüket megművelni. Ezért a birtokrendezés egyre sürgetőbb feladattá vált. Az 1994. évi földtörvény földbirtok-politikai intézkedései közül kiemelés érdemel a gazdálkodók saját elhatározásán alapuló önkéntes földcsere, illetve a hivatalból elrendelhető tagosítás, melyek célja a széttagolt birtoktestek egyesítése, a földekkel való ésszerűbb gazdálkodás előmozdítása volt.

A hazánkban lezajlott tulajdoni struktúra váltás eredménye a földtulajdon és földhasználat elkülönülése lett. A magyar mezőgazdaságban megjelent a földbérlet intézménye. A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény és annak módosításáról rendelkező 1999. évi X:VIII. törvény egyik legfontosabb rendelkezése a földhasználati nyilvántartás 2000. január 1-től való bevezetése. Erre azért volt szükség, mivel addig nem létezett olyan nyilvántartás, ami a földhasználatot feltüntette volna. A földhasználati nyilvántartás rögzíti a haszonbérletet és minden más jogcímen történő földhasználatot.

Az aktuális hazai földbirtok-politika irányelveit a 48/2002 (VII.19.) OGY. határozat rögzíti.

Meghatározó törekvései például a földalap védelme, a földtulajdon és a földhasználat racionalizálása, az EU források jobb elérhetősége.

A földbirtok-politika megvalósításának fontos eszköze a Nemzeti Földalap, melynek feladata többek között a kincstári vagyon kezelése, tulajdonba, használatba adása, közcélok érvényre juttatása. Az erre vonatkozó rendelkezéseket a 2001. évi CXVI. törvény tartalmazza.

Földalapjának bővítése és rendeltetésszerű működtetése érdekében birtokfeladási programot hirdettek meg a földjük művelésére már nem vállalkozó idős földtulajdonosok számára, amire mintegy 15 ezren adtak napjainkig pozitív választ. A földalap vállalta a

föld megváltását, illetve életjáradék folyósítását az aktuális forgalmi érték mintegy kézszeresének alapulvételével.

Megkezdődött az osztatlan közös tulajdonú földek kimérése. Ez segítheti, de nem helyettesítheti a birtokrendezést.⁸

Birtokviszonyok alakulása az elmúlt évtizedek alatt:

A földtulajdon %-os megoszlása:

Év	Magántulajdon	Áll.gazd.tulajdon	Szövetkezetek	Gazd.társaságok
1989	14,2	14,9	70,9	----
1990	35,0	31,0	34,0	----
2003	83,0	3,0	10,0	4

2.8. Az Európai Unió országokból érkező üzenetek

Az EU tagországainak mezőgazdaságában családi gazdaságok (magángazdaságok), jogi személyiség nélküli személyi társaságok és jogi személyiségű vállalatok működnek. A magángazdaságoknak két típusa ismert, mégpedig a fő és a mellékfoglalkozású családi gazdaság. Bizonyos mérethatár alatt (amely többnyire 1 ha, illetve az Egyesült Királyság legtöbb tartományában 5 ha mezőgazdasági terület, valamint ezzel egyenlőnek tekinthető ültetvényterület, vagy üvegház), továbbá állatlétszám alatt viszont nem tekintik üzemnek a mezőgazdasági termék előállításával (is) foglalkozó család termelő tevékenységét.

A legutóbbi 10-15 évben a gazdasági növekedés és a mezőgazdasági fejlődés feltételeinek változása módosította mind a közösségi, mind a nemzeti agrárpolitikák hangsúlyát. Gyengült a mezőgazdasági termelés vezérszerepe az egyes országok területeinek hasznosításában. Az integrált regionális fejlesztési tervek az érintett körzetek sokoldalú gazdasági tevékenységének kibontakoztatására irányulnak, s ezzel csökkentik a

⁸ Jakab István László: Bicske története 1969

mezőgazdasági hasznosítás elsődlegességét. Előtérbe kerültek a természeti környezeti hagyományos tájak fenntartásának szempontjai. (NATURA 2000)

2.9. Natura 2000 hálózat

A hálózat célja az eltűnéssel fenyegetett, természetes kiterjedéssel bíró élőhelyek veszélyeztetett, sérülékeny fajok hosszú távú fennmaradásának biztosítása, a biológiai sokféleség megőrzése. A Natura 2000 hálózat kijelölése és fenntartása valamennyi tagállam számára kötelező, azonban az irányelvben meghatározott célkitűzések megvalósításának módját a tagországok adottságaikra és jogi hátterükre alapozva határozzák meg. Az Európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004 (X.8) számú kormányrendeletben felsorolt fajok és élőhelyek legfontosabb előfordulási helyeit kell kijelölni a rendeletben meghatározott módon. A jelenleg is védett területeken kívül – melyek közel 90%-a hálózatba kerül – további millió hektár válik Natura 2000 területté. Így összesen 1,95 millió hektár része a hálózatnak, ami hazánk területének mintegy 21 %-a. A kijelölés alapjául szolgáló területeken gazdálkodóknak mezőgazdasági tevékenységük során bizonyos általános földhasználati előírásokat be kell tartaniuk, de ez sok esetben nem jelenti a jelenlegi gazdálkodási szokások megváltoztatását. A földhasználati előírások – melyek az erre vonatkozó, jelenleg kidolgozás alatt álló jogszabályban jelennek meg – elsősorban a mezőgazdasági technológiai műveletekre vonatkozóan /vegyszer, műtrágya-kijuttatás, kaszálás) tartalmazzak majd kötelezően betartandó szabályokat.

A birtokstruktúra kialakítható jövőképe:

A nemzetközi tendenciákat és a hazai sajátosságokat is figyelembe véve a birtokszerkezet jövőbeni alakulásában várhatóan a következő tendenciák érvényesülnek:

- A birtokstruktúra lassú ütemben, drasztikusabb állami beavatkozás nélkül, a mezőgazdaság teljesítőképességét nem kockára téve fog alakulni. Ez a mindenkori politikai nézetek közeledését, a falun élők életkörülményeinek elsődleges szem előtt tartását tételezi fel:

- Nem valószínűsíthető a nagy tőkés típusú mezőgazdasági vállalkozások kialakulása, mert az a jelenlegi – már beindult – középgazdaságok rendszerébe nem illeszkedik.

- A családi gazdaságok a mezőgazdasági termelés gerincét fogják képezni a jövőben is. Bár sok kudarc érte napjainkban a mezőgazdasági termelésre vállalkozó családokat, a gazdálkodásról nem mondtak le végleg, s reménykednek a jövedelmezőségi helyzet javulásában. Az agrár- és vidékfejlesztési folyamat összefonódásával számolni kell azzal, hogy a családi gazdálkodás nemcsak egyszerűen megélhetési forrás, hanem életmód, a régi megszokottság, a hagyományok továbbélése, az önállóság megtestesülése, az állandó, vagy tartós helyben tartózkodást és környezetet is jelenti. A családi gazdaságok jelentős részben törekedni fognak a mezőgazdaságon kívüli jövedelemszerzés valamilyen formájára. Ez elsősorban valamelyik családtag más tevékenységben való elhelyezkedését jelentené, amennyiben munkalehetőséghez jut. Erre az iparosodottabb, viszonylag fejlettebb térségekben lesz lehetőség, ezért ott jellemző lesz a kis-közepes üzemi méret kiegészítő jövedelemforrással összekötve. Azokban a térségekben (főleg a halmozottan hátrányos területeken), ahol sem munkaalkalom, sem eszköz nincs az ott lakók kezében, várhatóan a nagyobb családi vállalkozások, vagy bér munkára alapozott vállalkozások lesznek a meghatározók, mintegy 300-600 ha-os üzemi méretekkel.

3. A kastély környezetének fejlesztése

3.1. Jövőbeni tervek

Műemlékvédelmi Hivatal az eredeti állapotot tükröző helyreállításokat kért.

1997-1998-tól kezdődően több fontos helyreállítást végeztek el. Ilyen volt például a díszterem födémjének eltávolítása. 1928-ban építették az impozáns belmagasságot felére csökkentő födémet a díszterem fölé, megnövelve ezzel a gyermekek életterét, a lakhatás lehetőségét.

A műemlékvédelem kívánalmára ezt a födémet kiemelték, így helyreállítva a díszterem eredeti, 8 méteres belmagasságát.

A rekonstrukciót folytatni szeretnék, egy erkélyt kellene kialakítani, úgy elvégezni a festéseket /freskók, stukkók/, berendezni a helységet, ahogy ez korábban látható volt.

Ugyancsak műemlékvédelmi kérésre történő beavatkozás volt, hogy a szögletes ablakok helyett a korábbi ovális ablakok kerüljenek helyreállításra a kastély északi homlokzatán, a díszteremben és a mellette lévő helyiségekben.

Következő kérés a díszudvarban található egyik bejáratú ajtó megszüntetése, helyén jelenleg ablak található.

Szintén a Műemlékvédelmi Hivatal kérése a grófi házi kápolna rekonstrukciója volt.

Végül a folyósok, lépcsőházak padlójának suttói mészkőburkolattal történő ellátása.

3.2. Az 1990. utáni változás, átalakulás és megújulás a kastélyban /gyermekotthonban/

1990-től gyökeres átalakulásom ment keresztül a gyermekotthon, a változásokat négy lényeges pontban határozták meg.

Állami gondozás-hetes elhelyezés:

A gyermekotthonban 1988-ig kizárólag olyan gyermekek nevelkedhettek, akiket a gyámhatóság állami gondozásba vett. Ezek a gyermekek kisebb részben árvák, vagy félárvák voltak, nagyobb részt olyan családokból érkeztek, amelyeket a hatóságok nem találtak alkalmasnak a gyermekek nevelésére. A rendszerváltozás elkerülhetetlen velejárójaként azonban tömeges méreteket öltött a munkanélküliség, létbizonytalanság,

elszegényedés. 1990-ól fokozott igény mutatkozott a hatósági eljárások nélküli bentlakásos formára. Nagy létszámban jelentek meg az ilyen ellátást igénylő szülők és gyermekeik. Korábban szokatlan módon ezek a gyermekek minden hét végét otthon tölthettek, hiszen a szülői jogok nem csorbultak.

Koedukáció:

Nagy változás, merész kihívás volt a fiúk megjelenése a több mind ötven évig csak lányokat fogadó intézményben. Több okból szükségesnek tartották a gyermekek személyiségének harmonikusabb fejlődése érdekében a külön neműek együttélését és ezáltal megismerését, családiassá válását az ideális családminta bemutatására. Így vált lehetővé testvérek befogadása, ami szintén a családiasság érzését növelte.

Széles korhatárúság:

A rendszerváltozás előtti időszakban a gyermekotthon általános iskoláskorú, 6 évestől maximum 16 éves leánygyermekek elhelyezését biztosította. 1990-tól – több lépcsőben, fokozatosan – megnövekedett a befogadott gyermekek életkori határa is. Kezdetben a 3-18 éves gyermekek ellátásával, illetve átmeneti gondozásával bővült az alaptevékenység. Később kiegészült az intézményben nagykorúvá vált fiatal felnőttek utógondozói ellátása 24 éves korig.

Gyermeklétszám megnövekedése:

1990-ban 60-70 gyermek élt az akkor 160 férőhelyes intézményben. Sürgető feladat volt a gyermeklétszám növelése az intézmény fennmaradása érdekében. 1992-1993-tól intézményben 150-160 gyermek él.

Megújhódás:

A megújhódás emberfeletti munkát követelt, biztosítani kellett a megfelelő személyi, szakmai, anyagi-tárgyi feltételeket. Más szemlélet kialakulása-kialakítása vált szükségessé. Kiemelt vezetői feladat volt a nevelőtestület „nevelése”. Az itt dolgozóknak el kellett sajátítaniuk az egyéni bánásmód, a gyermeki személyiség egyénre szabott fejlesztésének technikáit.

Szintén komoly változást hozott a családokkal való kapcsolattartás fontosságának hangsúlyozása, rendszeres kapcsolattartás kiépítése. Tudatos vezetői döntés eredményeként megnyíltak az otthon kapui, az intézmény egyre inkább bekapcsolódott Bicske vérkeringésébe. Egyre gyakrabban mentek ki a városba, a város egyre gyakrabban látogatott el a kastélyba. Néhány gyermek már a város iskoláiban tanult, és bicskei gyermekek érkeztek a kastélyba. Többen és többet vettek részt a városi rendezvényeken, ünnepeken, tanulmányi és sportversenyeken, kulturális és művészeti vetélkedőkön, bemutatókon, előadásokon.

Kiemelt szerepet kapott az intézmény vezetőjének koncepciója a családi környezet kialakítása, a családi nevelésre való törekvés. Ugrásszerű változás következett be a szabadidős lehetőségek területén is. A medence és játszótér felújítása, a szauna megépítése, a konditerem kialakítása, mind bőséges alkalmat nyújt a kikapcsolódásra.

3.3. Kastély folyamatos átalakulása⁹

A bicskei Batthyány-kastély tulajdonosa a Magyar Állam, kezelője a Kincstári Vagyongazdálkodási Szervezet, használati joga a Fővárosi Önkormányzatnak van. A főváros kezelésében működik a „Kossuth Zsuzsa” Általános iskola és Gyermekotthon, vezetője 1990. augusztus 16-tól Vásárhelyi János Úr.

A gyermekvédelmi törvény és a fenntartó fővárosi önkormányzat jóvoltából a kastély átalakítása is megtörtént a gyermekvédelmi funkciónak történő megfeleltetéssel, a családiasabbá tételével, majd lakásotthonokká való átszervezésével.

A Főváros elsősorban a kastélyban élő gyermekek neveltetéséért, taníttatásáért, kényelmükért felelős, az egyéb munkálatok általában különböző pályázati pénzekből történnek. Ilyen pl. a terasz alatti pipázó felújítása, vagy a gyermekvédelmi múzeum és egy Batthyány-émlékszoba kialakítása is.

1955-től működött már egy szép kis múzeum az intézményben, ennek felfrissítését, kiegészítését szeretnék megvalósítani, a Batthyány családdal kapcsolatos tárgyi relikviák, emlékek bemutatását szolgáló állandó kiállítást létrehozni.

⁹ Peterdi Ede, Hetényi Tamás, Vásárhelyi János: A bicskei Gyermekotthon története 2007

A Batthyány-kastély és parkja nemcsak elsődleges funkciójának, a gyermekvédelmi feladatok maradéktalan ellátásának felel meg kitűnően, de arra is kiválóan alkalmassá vált, hogy egyfajta kulturális központja legyen Bicskének. Már az 1990-es évek elejétől nagyon sok tanácskozást, összejövetelt, szakmai programot, konferenciát rendeztek itt. Hamarosan különféle koncertek hangversenyek, kiállítások megtartására nyílt lehetőség a kastély dísztermében ill. a későbbiek során a kápolnában.

Időközben egyre sürgetőbb igény támadt szabadtéri előadások megrendezésére, amelyekre kiváló lehetőséget biztosított a kastély gyönyörűen rendbe hozott díszudvara a háromszárnyú épület U alakjában, és az ott felállított szabadtéri színpad.

Kezdetben fűvőszcenekari találkozókra, majd évente kettő-három előadásra került sor. 2000-től pedig tudatosan, szervezeten a fővárosi önkormányzat és Bicske Város anyagi támogatásával indult a ma már országos hírű rendezvénysorozat, a nyaranta hat-kilenc színvonalas kulturális eseményből álló Kastély Estek Programsorozat.

A Kastély Estek programsorozatát évről évre az úgynevezett Kastély Fesztivál zárja augusztus 20-a környékén, ilyenkor gyermekprogramok, táncház, szalonzene és tábortűz várja az érdeklődőket. Több alkalommal is ekkor került sor Bicske város díszünnepsége keretében a helyi polgárok kitüntetésére.

Ezen rendezvények esős időben való megtartása érdekében szeretnének a közeljövőben kialakítani egy mobil fedett színpadot is.

4. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program hatása a fejlesztési elképzelésekre

A bicskei kastély jövőbeni pénzbeli forrásait elsősorban a pályázatok útján elnyerhető összegekből fogja tudni előteremteni, valamint azon adófizetők pénzéből, akik felajánlják adójuk 1%-át a kastélynak.

A kastély komoly kulturális értéke Bicskének, amelyre oda kell figyelni és meg kell őrizni mind a kastély épületén belül, mind az egykori arborétumban. Ez komoly tervezést és tudatos szervezőmunkát igényel. Vásárhelyi János Igazgató Úr komoly belső felújításokat kezdett el. A felújítások lépésről lépésre haladnak és minden egyes berendezési tárgyat komoly körültekintéssel újítanak meg.

A beruházások komoly anyagi bázisát segítheti előteremteni az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (továbbiakban: UMVP).

Az UMVP kiemelten támogatja a vidéki erdőgazdaságokat és mivel a kastély is rendelkezik ilyen fás területekkel, ezért jogosult az UMVP anyagi támogatására. Sőt külön forrást igényelhet a szaktanácsadás fedezésére. A kastélypark korábban arborétum is volt, ennek helyreállítására is kérhet uniós támogatást. Vásárhelyi Úr már készített terveket a park felújítására is, ezeket megtalálhatjuk a honlapon is.¹⁰

Az UMVP figyelmet fordít a terület vízgazdálkodására, erre különösen nagy hatása van a fás területeknek. A kastély területén található fás park az ország fával borított területeinek legkisebb egységébe tartozik. Ezt az egységet hívjuk „közjóléti és egyéb” kategóriának és 1,6 %-ot tesznek ki. „Közjóléti és egyéb” kategória azt jelenti, hogy a parkba bemehet bárki sétálni, vagy az ott legelésző állatokat megsimogatni. Ezeket a kategóriákat nem az UMVP fogalmazta meg.

A vidékfejlesztés szempontjából –az UMVP megfogalmazása szerint- a kulturális örökség hasonlóan fontos, mint az ország primer és szekunder ágazatai. Egyben a bicskei kastélyra is tekinthetünk úgy, mint Bicske közvetlen és közvetett kulturális öröksége. Ez egyben közvetlen és közvetett tárgyi-anyagi erőforrás is. A vidékfejlesztés szempontjából egyaránt fontos a védelme, hogy hosszú távon is erőforrás maradjon és fenntartható legyen a fejlesztése. Azaz a benne rejlő erőforrások kiaknázhatóak legyenek, örökségértékei kiteljesedhessenek, illetve további örökségértékek generálhatók legyenek.

¹⁰ <http://kzsgyo.axelero.net/kastely/kastelyindex.html>

Ezeknek az értékeknek a megőrzése a társadalmi kultúrafejlődés szempontjából is kiemelkedően fontosak kultúráközvetítő és - teremtő szerepük, a turisztikai potenciál erősítése, valamint mindennek a tágabb térségükre való kisugárzása érdekében. A történelmi és kulturális értékek korszerű bemutatására alkalmas közösségi terek kialakítása általános településfejlesztési jelentőséggel bír.

A SAPARD Program egy lehetőség a vidéki településeknek, hogy falufejlesztés címen uniós forrásokhoz jussanak. Sajnos a SAPARD Programra véges határidővel lehetett jelentkezni. A határidő 2004. augusztus 31. volt. Tudomásunk szerint Bicskén nem történt kísérlet ezeknek a forrásoknak a kiaknázására.

Másik uniós pénzforrási lehetőség az AVOP (Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program). Az AVOP 4 prioritásba sorolta a lehetőségek kategóriáit.

A 3. pont szól a „Vidéki térségek fejlesztéséről. Ezen belül is a 3.4-es pont a „Falufejlesztés, - megújítás és vidéki tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése”¹¹

Sajnos az Igazgató Úr elmondása szerint ezekhez a forrásokhoz sem jutottak hozzá, jóllehet jogosultságuk meglenne. Az erre illetékes szervek nem készítettek pályázatot arra, hogy a bicskei kastély uniós forrásokhoz jusson.

Az AVOP teljes nemzeti és közösségi forrása összesen 107,8 milliárd forint. Pályázni 2004. május 3-tól folyamatosan lehet. A pályázatok közel negyede (1554 db pályázat) készült a fent említett 3-as prioritás 3.4-es pontjához.

Az UMVP 4.2. 12 pontban említi meg az erdei iskolákat. Vissza nem térítendő forrást biztosít egy erdősített terület közjóléti fejlesztéséhez. Az alábbiakban idézem az UMVP összefoglalóját erről a pontról.

„A színvonalas erdei közjóléti létesítmények és az erdei iskolák működtetése lehetővé teszi az erdei környezet kínálta természeti adottságok megfelelő kihasználását, melyhez azonban sok esetben a létesítmények bővítésére, felújítására van szükség. Az intézkedés célja az erdők biodiverzitásának, egészségi állapotának javítása, a leromlott szerkezetű erdőtársulások honos erdőtársulásokká történő átalakításának ösztönzése, támogatása. Az intézkedés keretében azon beruházások részesülnek támogatásban, melyek erdő-környezetvédelmi vagy más környezeti célkitűzés alapján vállalt kötelezettségek teljesítésével kapcsolatosak, vagy emelik az érintett terület erdejének, vagy fás területének közjóléti értékét.”

¹¹ Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, 48. oldal

A bicskei kastélyhoz tartozó területeken megtalálhatóak az idegenhonos fafajták. A pályázhatóság egyik feltétele ez, hogy az adott területen ilyen fafajok legyenek jelen. A cél tulajdonképpen az, hogy az ökoturizmus nyugathoz hasonlóan itt is tért nyerhessen. A bicskei kastélynak nagyon jó esélyei lennének egy ilyen pályázaton, hiszen az intézményben minden adott nyári táborok szervezéséhez. Rendelkezésre állnak a szobák, a tantermek, konyha, szórakozási lehetőség, állatok.

Ez a forrás elsősorban arra ad lehetőséget, hogy a fás terület a kastély körül megőrizhesse állományát, szerkezetét, biodiverzitását, ökoszisztémáját.

Pályázni 2007 és 2013 között lehet.

Az összes közkiadás: 11.479.000.000 Ft.

EU hozzájárulás: 9.183.000.000 Ft.

A tervezett intézkedések kapcsolata a nemzeti erdőprogramokkal, vagy azokkal egyenértékű más eszközökkel, valamint a Közösségi Erdészeti Stratégiával:

A Kormány 1110/2004. (X. 27.) számú határozatával elfogadta a Nemzeti Erdőprogramot 2006-2015 közötti időszakra, amelynek 3. – 5. célprogramjai a „Vidék- és területfejlesztés, erdőtelepítés, erdőszerkezet-átalakítás”, „Természetvédelem az erdőkben”, „Modern erdővédelem” címeket viseli. Az intézkedés ezen célprogramok mindegyikéhez kapcsolódik. Az intézkedés kapcsolódik az EU Erdészeti Stratégiájában a fenntartható erdőgazdálkodással, az erdők biológiai sokféleségének megőrzésével, az éghajlatváltozással kapcsolatban kitűzött célokhoz.

A program várt hatása, hogy növeljék az erdőgazdaságok alá vont területeket. A vízminőségek javulása, a víz eróziójának csökkentése. A klímaváltozás elleni küzdelemhez való hozzájárulás.

Az UMVP 4.3.5-ös pontban tárgyal egy másik lehetőséget, amely bevételt jelenthet. Ebben a pontban a vidéki örökség megőrzésére és korszerűsítésére irányuló intézkedéseket fogalmaz meg. A vidéki térségek kulturális örökségének leépülését próbálják megakadályozni. A támogatás jogalapja a Tanács 1698/2005/EK rendelet 57. cikk. Intézkedés kódja: 323.¹²

¹² UMVP 183. oldal

A támogatással megállítható lenne a szellemi és kulturális épített és természeti értékek állagának romlása. A vidéki térségek vonzerejének növeléséhez elengedhetetlen a település javítása, a vidéki élethez kapcsolódó kulturális és természeti örökség bemutathatóvá tétele. A bicskei kastély minden év nyarán szervez Kastély Esteket, amikor is több héten keresztül kiállításokat, koncerteket, színdarabokat, tűzijátékot tekinthet meg a bicskei lakosság. Pontosan az ilyen jellegű programokat hivatott támogatni ez a forrás. Ezek az estek egyre sikereesebbek és látogatottabbak.

Az intézkedés konkrétan épület külső és belső felújítására, az épületben illetve környékén előállított termékek eladásához nyújt támogatást. Elképzelhető, hogy a kastély kertjében megtermesztett terményt jobb áron lehet majd eladni. Segít, hogy azokat például egy fővárosi vásár keretében értékesíthessék.

Ez a támogatás is egy vissza nem térítendő támogatás. A támogatás mértékét meghatározza, hogy a település milyen kategóriába van sorolva, illetve, hogy a település milyen arányban tulajdonosa az adott épületnek. Mivel Bicske nem tartozik a hátrányos helyzetű települések közé és az önkormányzat sem veszi ki a részét a kastély pénzügyéből, ezért a bicskei kastély 75%-os támogatás alá esne. Összesen 45 millió forintba lehet pályázni intézményenként. Ez a támogatás kapcsolódik a 4.3.3 és a 4.3.4-es UMVP pontokhoz, hiszen ez a kettő is turisztikai tevékenység és a vidéki gazdálkodás ösztönzését szolgálják. Az összes közkiadás: 25.500.000.000 Ft. míg az EU hozzájárulás: 18.750.000.000 Ft.

Számítások és becslések alapján a műemlékek 33%-a lenne jogosult erre a forrásra. Köztük van a bicskei kastély is.

5. Összegzés

A szakdolgozatomban igyekeztem a kiadott feladat leírásának megfelelően kifejtetni a témát, képekkel, dokumentumokkal illusztrálva.

Kutatásaim során vált világossá számomra, hogy mekkora kincs és egyben mekkora feladat egy ilyen történelmi múltra visszatekintő műemlék és a hozzá tartozó történelem megismerése. A kastély betöltötte a nagybirtokosság virágzása idején a szerepét, megfelelő életteret biztosított e nemesi családnak, ma a felnövekvő gyermekeknek nyújt védőszárnyat.

A kastély műemlék, mely hazánk történelmének, kultúrájának és művészetének pótolhatatlan örökségét képzik, így a környezet kiemelkedő értéke, a város arculatának jellegzetes meghatározója. Kulturális hagyományok hordozója, s egyben történelmi és nemzettudat formáló. Úgy gondolom, a társadalom számára fontos lenne, hogy minél szélesebb körben megismerjék a műemléki védetség alá eső ingatlanokat, az ezzel járó jogokat és kötelezettségeket. Ezáltal elkerülhetővé válnának a tudatlanságból eredő visszafordíthatatlan rongálások.

A műemlék egyik célja, hogy a látogatók megismerjék annak műemléki értékeit és megértsék megőrzésük szükségességét.

A XXI. század emberének szüksége van kikapcsolódásra, pihenésre, természethez közeli, egy emberközpontú szférában. Ma a városok közelében nehéz erdőt, tiszta levegőjű vidéket találni, ezért kiemelt szerepet kapnak a lakóhelyeinkhez közel eső zöldterületek, parkok. Ezek egy része az országban sok helyen fennmaradt, lehetőséget biztosítva egy sétára, kikapcsolódásra.

E tanulmányban nem lehetett teljes részletességgel kitérni minden mozzanatra, ezért választottam azt a megoldást, hogy egy-egy adott szakaszon belül mindig azt a jelenséget vizsgáltam meg, ami alapvetően meghatározta a birtokpolitika irányvonalát.

Bízom benne, hogy sikerült a kastély és a park olyan szintű bemutatása, hogy a szakdolgozatomban olvasója kedvet kap a kastély megtekintésére és egy sétára a parkban.

A birtokpolitikai intézkedések országos és helyi hatásait igyekeztem a rendelkezésemre álló szakirodalmakból, jogszabályokból összeállítani és mindenki számára érthetővé tenni.

A rendszerváltás után kialakult helyzet problémáit, a birtokrendezés mai eljárásának bonyolultságát bemutatni.

A kastély környezetének fejlesztésével foglalkoztam legszívesebben, hiszen ebben a részben tudtam bemutatni a Műemlékvédelmi Hivatalnak a helyreállításra vonatkozó kéréseit. Örömmel foglalkoztam a jelenlegi igazgató Vásárhelyi János Igazgató Úr terveivel, törekvéseivel /pl. az eredeti pipázó helyreállítása/. A kastély épülete nyerje vissza eredeti állapotát, szépségét és a bicskei emberek örömmel töltsék szabadidejüket a kastélyban és a parkban /pl.. kastély estek/. A park játszótere, medencéje, nyári programjai a bicskei gyermekek számára is nyitva áll, így a kastélyban élő gyermekek és a bicskei gyermekek között barátságok is kialakulnak.

Az Új Vidékfejlesztési Program hatása sajnos a bicskei kastély és park életében nem igazán hoz változást, mivel ezekre az EU pályázatokra nagyon kevés eséllyel tudna a kastély pályázni. Valószínűleg a pályázat elkészítésének költségeit sem tudná önerőből fedezni az intézmény, ebben a konstrukcióban pedig túl nagy kockázatot jelentene. Remélhetőleg a jövőben lesznek olyan műemlékvédelemre fordítható EU-s források, amelyekre a bicskei kastély jobb eséllyel pályázik. Ebben az esetben minden valószínűséggel megpróbál pénzt elnyerni a kastély. Jelenleg a kastély jelentős bevétele a felajánlott 1%-os forrás.

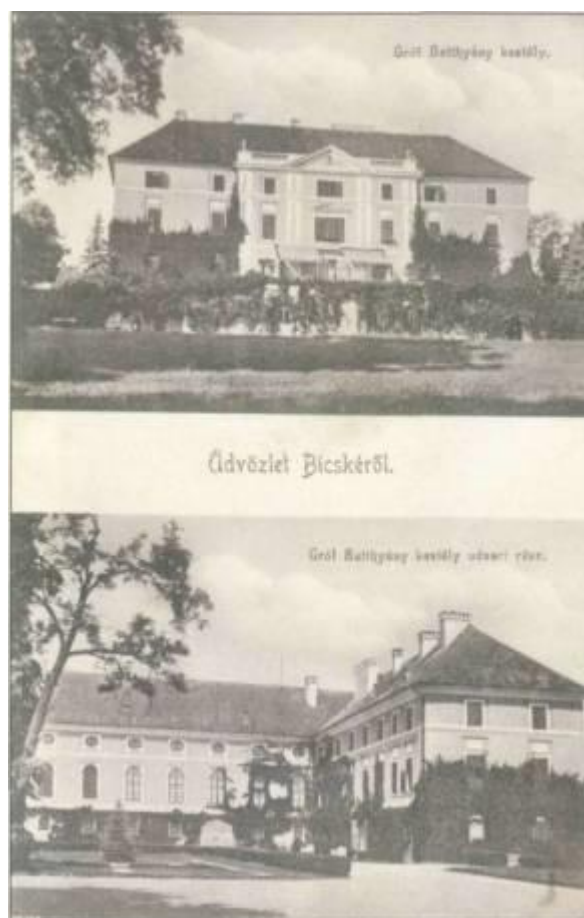
Befejezésül bízom benne, hogy az utókor számára is megmarad a kastély és a park a maga varázsában. A kastélyesték egy- egy előadása még sok embert varázsol el és erre a kis időre elfelejti a mindennapok rohanását.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani Dr. Szabó Gyula Tanár Úrnak, aki konzulensként kimagasló szakmai tudásával, határtalan türelmével segítette munkámat, és mindig számíthattam segítségére.

Bicske, 2009. március 22.

.....
Vörösné Pötörke Mária
ingatlan nyilvántartási szervező jelölt

Mellékletek

1. Melléklet: Wokaun József felvétele a kastélyról. Bicske 1920

2. Melléklet: Horthy Miklósné gyermekotthon 1930

3. Melléklet: A csillagvizsgáló egykori épülete, 1900-ban

4. Melléklet: Windischgrätz fogadja a magyar küldöttséget

5. Melléklet: A kastély a kastélypark felől

6. Melléklet: Hegyi kastély homlokzata mai állapotában

7. Melléklet: Hegyi kastély

8. Melléklet: Csillagvizsgáló mai állapotában

9. Melléklet: Bicske térképe az első katonai felmérésről 1783. Hadtörténeti Intézet

10. Melléklet: A kastély mai térképe

Irodalomjegyzék

- Könyvek, kiadványok, folyóiratok

1. Bercsényi B.-Koppány T.- Hegyi G. (1992) Magyar kastélyok – Officina Nova Budapest.
2. Dr. Szabó Gyula 2001: *Föld- és területrendezés I.* NYME Geo-informatikai Kar. Jegyzet
3. Dr. Sisa József 1987: *Bicske, volt Batthyány-kastély*, Országos Műemléki Felügyelőség, Budapest
4. Jakab István László 1969: *Bicske története*, Műszaki szerkesztő, Bicske
5. Peterdi Ede 1995: *A bicskei Batthyány-kastély*, KÖZDOK Kiadó Budapest,
6. Peterdi Ede, Hetényi Tamás, Vásárhelyi János 2007: *A bicskei Gyermekotthon története*, Nyomtatás Paletta Press,
7. Nagyné Szita Erzsébet 2007: *Bicske építészeti emlékei, köztéri szobrai, emlékművei a XXI. század elején.* NKÖEOK Szerkesztőség
8. Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium / Községi Ügyekért Felelős Szakállamtitkárság/

- Weblapok:

1. www.bicske.hu
2. <http://kzsgyo.axelero.net/gyeri/gyeriindex.html>
3. <http://kzsgyo.axelero.net/kastely/kastelyindex.html>
4. <http://www.fvm.hu/main.php?folderID=2104>